

Demokraattisen tyytymättömyyden uhka
—
suomalaisten konservatiiviset arvot ja tyytyväisyys demokratian toimivuuteen

Jukka Hedeman

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Väestötiede

Maisterintutkielma

Tammikuu 2021

Tiivistelmä

Tiedekunta: Valtiotieteellinen

Koulutusohjelma: Sosiaalitieteiden maisteriohjelma

Opintosuunta: Väestötiede

Tekijä: Jukka Hedeman

Työn nimi: Demokraattisen tyytymättömyyden uhka – suomalaisten konservatiiviset arvot ja tyytyväisyys demokratian toimivuuteen

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: tammikuu 2021

Sivumäärä: 62

Avainsanat: Demokratiatyytyväisyys, konservatiivisuus, Schwartzin arvoteoria, European Social Survey, EU-kielteisyys, maahanmuuttokielteisyys

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Muita tietoja:

Tiivistelmä: Tutkimus käsittelee Schwartzin arvoteorian mukaisten konservatiivisten perusarvojen ja tyytyväisyyden demokratian toimivuuteen välistä yhteyttä Suomessa. Lisäksi tutkitaan mikä rooli tässä yhteydessä on kahdella poliittisella arvolla, EU-kielteisyydellä ja maahanmuuttokielteisyydellä. Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen on keskeinen mittari demokraattisen järjestelmän toiminnalle, ja Schwartzin arvoteoria vakiintunut tapa mitata ihmisten perusarvoja.

Aineistona on European Social Surveyn kyselyaineisto, joka kerättiin Suomen osalta aikavälillä 9/2018–2/2019 (N=1755). Tilastomallina on lineaarinen regressio, jossa selitettävä muuttuja on kysymys: kuinka tyytyväinen olet siihen, kuinka demokratia toimii Suomessa? Selittävät muuttujat ovat Schwartzin arvoteorian kolme konservatiivista arvoa (turvallisuus, yhdenmukaisuus, perinteet), EU-kielteisyys (summamuuttuja), maahanmuuttokielteisyys (summamuuttuja), sekä taustamuuttujat ikä, sukupuoli ja koulutus vuosissa.

Keskeisin tulos on, että konservatiivisista arvoista yhdenmukaisuus lisää tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen ja perinteet laskee tyytyväisyyttä. Kuitenkaan perinteet ei ole tilastollisesti merkitsevä, kun malliin lisätään poliittiset arvot EU-kielteisyys ja maahanmuuttokielteisyys, jotka molemmat laskevat tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen.

Näyttää siltä, että erityisillä politiikkakysymyksillä koskien Euroopan unionia ja maahanmuuttoa voidaan selittää enemmän demokratiatyytyväisyydestä kuin Schwartzin konservatiivisilla arvoilla. Suomessa vaikuttaa olevan demokratiaan tyytymättömien joukko, joka ei määriy konservatiivisilla perusarvoilla, vaan politiikkakysymysten kautta määriytyvän kansalliskonservatiivisuuden kautta.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	4
1.1. MIKSI AIHE ON YLEISESTI KIINNOSTAVA.....	7
1.2. DEMOKRATIATYYTYVÄISYYS.....	11
1.3. SUOMALAINEN ÄÄNESTÄJÄ JA POPULISMI	15
2. TEOREETTINEN TAUSTA	17
2.1. SCHWARTZIN ARVOTEORIA.....	18
2.2. KOLME ERILAISTA KONSERVATIIVISUUTTA	23
3. AIEMPI TUTKIMUS	25
4. KONTEKSTI	31
4.1. AINEISTON KYSELYN AIKAINEN HALLITUSKAUSI.....	32
4.2. SUOMALAISET KONSERVATIIVIPUOLUEET JA NIIDEN ARVOT	35
5. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	40
6. AINEISTO & MENETELMÄT	42
6.1. AINEISTO	42
6.2. PAINOTTAMINEN.....	42
6.3. MENETELMÄT	42
6.4. VASTEMUUTTUJA.....	42
6.5. SELITTÄVÄT MUUTTUJAT.....	43
6.6. KESKITETYT ARVOPISTEET (CENTERED VALUE SCORES).....	44
6.7. SUMMAMUUTTUJAT	45
6.8. INTERAKTIOTERMIT	45
7. TULOKSET	46
8. PÄÄTELMÄT	50
8.1. JATKOTUTKIMUSAIHEITA.....	53
8.2. DEMOKRATIAN UHKAT	54
LÄHTEET	58
INTERNET-LÄHTEET	61

1. Johdanto

Selvitän tässä tutkimuksessa konservatiivisuuden ja tyytyväisyyden demokratian toimivuuteen (jatkossa ”demokratiatyytyväisyys”) välistä yhteyttä Suomessa. Erityisesti olen kiinnostunut ja tutkimuksessani selvitän selittääkö arvokonservatiivisuus tyytymättömyyttä demokratian toimivuuteen, ja mikä rooli on erityisillä poliittisilla arvoilla, EU-vastaisuudella ja maahanmuuttovastaisuudella tämän yhteyden muotoutumisessa. Nämä kaksi poliittista arvokysymystä ovat mukana tutkimuksessani, koska ne ovat kysymyksiä, jotka selvästi jakavat äänestäjiä eri ryhmiin ja voivat siksi toimia kansalaisia erottelevina tekijöinä demokratiatyytyväisyyttä tutkittaessa (Westinen ym. 2016, 275). Edellä mainittu mielessä, tutkimuskysymykseni on: ennustavatko erilaiset konservatiiviset arvot tyytymättömyyttä demokratian toimivuuteen Suomessa.

Perusarvojen ja demokratiatyytyväisyyden välistä yhteyttä ei ole juuri tutkittu Suomessa tai muissakaan maissa. Haluan kuitenkin tutkia nimenomaan tätä yhteyttä, koska a) perusarvot määrittävät henkilön asennoitumista maailmaan, ja b) kansalaisten tyytyväisyys demokratian toimintaan on keskeinen mittari hallinnolle annetulle tuelle, yleiselle hallinnon legitimitetille ja demokraattisen systeemin vakaudelle (Stecker & Tausendpfund, 2016, 493). Demokraattisen systeemin toimivuus ja jatkuvuus edellyttää tiettyä tyytyväisyyden tasoa sen toimintaan (Reher, 2015, 160). Ovatko konservatiivit tyytymättömiä demokratian tilaan on siksi perusteltu kysymys.

Kaksi Helsingin Sanomien pääkirjoitusta valottaa hyvin tilannetta, jossa Eurooppa on demokratian suhteen vuonna 2020. Pääkirjoitukset 17.11.2020 ja 29.11.2020 olivat ajan ilmiöissä kiinni ja muistuttivat demokratian puolustamisen tärkeydestä ja siitä, kuinka tämä vaatii ymmärrystä sen luonteesta ja arvosta. Demokratia ei ole itsestäänselvyys ja se on vakaissakin demokratioissa elävä ja muuttuva ilmiö. Yhdysvaltojen syksyn 2020 presidentinvaalien jälkeen vielä vallassa oleva presidentti Donald Trump ei vaalien jälkeen tunnustanut vaalitappiotaan ja syytti niitä vilpillisiksi, vaikkei tästä ollut mitään näyttöä. Pääkirjoitus 17.11. muistuttaa, että valtaa käyttää oikein vain, jos noudattaa vallan rajoituksia, ja vallansiirto on tässä keskeinen tapahtuma. Jos vallansiirto ei toimi demokratia muuttuu yksinvaltiudeksi. Demokratia ei ole täydellinen vallankäytön järjestelmä, mutta silti se ansaitsee puolustuksensa, koska parempaakaan ei ole näköpiirissä. Se ei myöskään ole enemmistön valtaa liberaalidemokratioissa, joissa liberaalit periaatteet takaavat erilaisia oikeuksia, myös vähemmistöille. Pääkirjoitukset muistuttavat kuinka demokratiaa on viimeisen kymmenen vuoden aikana uhannut oikeusvaltioperiaatteen rikkoutuminen, jolloin liberaalit oikeudet ovat tulleet

uhatuiksi. Läheisimmät esimerkit ovat Euroopan unionin sisältä. Unkarin pääministeri Viktor Orbán haastaa oikeusvaltioperiaatteen, ja Unkari yhdessä Puolan kanssa ovat yrittäneet estää EU-budjetista ja koronaviruserelvityspaketista sopimisen, koska nämä ovat olleet sidotut oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen. ”Tämän kriisin taustalla jylläävät demokratialle vihamieliset ideologiset voimat”, lehti kirjoittaa ja muistuttaa siitä vaarasta, jonka likellä Eurooppa ja Suomi ovat tämän ilmiön kanssa.

Demokraattisen järjestelmän toimintaa vaikeuttaa monet ilmiöt, kuten teknologinen murros, globalisaatio, ilmastonmuutos ja muuttoliike. Vaikeuksista on seurannut muun muassa Trumpin ja Trumpismin nousu, Brexit, populismin suosion nousu ja autoritaarisuuden lisääntyminen, kansallismielistä uhoa, salaliittoteorioita ja rasistista puhetta ja tekoja. Poliittinen kenttä on pirstaloitunut ja esimerkiksi Yhdysvaltojen kaksipuoluejärjestelmästä on enää kuoret jäljellä, molempien puolueiden jakautuessa sisäisesti eri leireihin. Epävarmuus kasvaa ja keskiluokka on tyytymätöntä useissa eri maissa. Demokratia, kansallinen itsemääräämisoikeus ja globalisaatio, esimerkiksi Euroopan Unionin integraation ja maahanmuuton kautta ymmärrettynä, on vaikea yhdistelmä.

Konservatiivisuus on viime vuosina Suomessa ja maailmalla näyttäytynyt usein populismin kautta ja jonkinlaisena yleisenä kipuuluna ja tyytymättömyytenä yhteiskunnan tilaan ja myös poliittisen eliitin vastaisuutena. On korostettu perinteisiä arvoja vaihtoehtona monimuotoistumiselle ja yhteiskunnan avautumiselle maailmalla saapuville ja jo saapuneille ihmisille, ideoille ja ilmiöille. USA:ssa konservatiivipuolue republikaanit on presidentti Trumpin aikana ollut vahvasti esillä konservatiivisine ja kansallismielisine arvoineen – olihan punaisia lippalakkeja koristanut vaalislogankin *Make America Great Again*. Näyttää että USA:ssa presidentinvaaleja ei enää käydä kaikkien väestönosion mielissä kahden puolueen välillä, vaan vaaleissa on kyse jonkinlaisesta taistelusta hyvän ja pahan välillä. Euroopassa ja sen lähialueilla esillä ovat olleet vahvat konservatiivijohtajat muun muassa Puolassa, Unkarissa, Venäjällä ja Turkissa. Näissä neljässä maassa ei demokratian tila ole kehuttava. Esimerkiksi The Economist Intelligence Unit asettaa nämä maat joko luokkaan ”viallinen demokratia” (”flawed democracy”) tai ”autoritaarinen” (The Economist Intelligence Unit, 2019, 17); lisäksi huomiota herättää, että sama tutkimus asettaa myös itseään demokratian ja vapaan maailman lipunkantajana pitävän USA:n luokkaan ”viallinen demokratia” (emt., 11).

Toisaalta käsite konservatiivisuus ei ole helppo ja yksiselitteinen käsite. Jos puhutaan konservatiivisuudesta, ei tämä vielä kerro paljoa siitä mistä puhutaan. Konservatiivisuus on asenne, ja siten se voi kohdistua eri asioihin: talouteen, uskontoon, vähemmistöjen – esimerkiksi seksuaali-

ja sukupuolivähemmistöjen – oikeuksiin, suhtautumiseen globalisaatioon tai johonkin ihan muuhun. Mihin konservatiivisuus milloinkin kohdistuu, määrää sen, millä kysymyksillä asiaa arvioidaan. Konservatiivisuutta voi siis lähestyä operationalisoituna muiksi kysymyksiksi ja luomalla jokin teoria siitä, kuinka piilevä konservatiivisuus ilmenee vastauksina asetettuihin kysymyksiin. Tästä syystä tutkimuksessani on konservatiivisten henkilökohtaisten perusarvojen rinnalle otettu kaksi tarkentavaa poliittisia arvoja mittaavaa kysymystä, jotka koskevat Euroopan unionia ja maahanmuuttoa. Haluan näillä kahdella politiikkakysymyksellä ja siten poliittisilla arvoilla tarkentaa konservatiivisuutta niin sanotun autoritaarisuuden tai kansalliskonservatiivisuuden suuntaan.

Kuka lopulta on liberaali tai konservatiivi voi sekin olla yllättävää, koska mittaus voi tapahtua niin monella eri tavalla. Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn 2018 arvo- ja asennetutkimukseen pohjautuvasta liberalismimittauksesta selviää esimerkiksi, että RKP:n, kokoomuksen, vihreiden ja perussuomalaisten kannattajat ovat liberaalimpia kuin suomalaiset keskimäärin. Liberalismia mitattiin neljällä ei ulottuvuudella, joiden alla oli useampia eri asiakysymyksiä. Ulottuvuudet olivat: sananvapaus, identiteetin vapaus, talouden vapaus ja vapaus holhouksesta. Konservatiivisimpia olivat kristillisdemokraattien ja keskustan äänestäjät. Perussuomalaiset olivat keskimääräistä liberaalimpia kolmella eri ulottuvuudella. Ainoastaan identiteetin vapaudessa he olivat konservatiiveja, tutkimuksen alhaisimmalla liberalismipistemäärällä. Vihreiden äänestäjillä tilanne oli lähes päinvastainen: ilman hyvin korkeita identiteetin vapauden pisteitä, he olisivat konservatiiveja, ja sijoittuisivat lähelle SDP:n ja vasemmistoliiton äänestäjiä. Perussuomalaisten ja vihreiden äänestäjät ovat siis lähes yhtä liberaaleja, – mutta eri asioissa. Eri ulottuvuuksia tarkastellessa tutkimuksessa selvisi, että ”johdonmukainen liberalismi tai konservatismi on poikkeus”. Tämä kuvastaa hyvin identiteettipolitiikan aikaa, jolloin yksittäiset aiheet ratkaisevat. (EVA, 2018.)

Suhteellisen muuttumattomat perusarvot eivät tietenkään suoraan määrää tyytyväisyyden tasoa demokratian toimivuuteen, että arvio olisi olemassa jo hyvin nuorena. Alkuajatukseni tässä tutkimuksessa on, että perusarvojen ja demokratiatyytyväisyyden välillä on jonkinlainen ”musta laatikko”, tila, jossa perusarvot vaikuttavat moninaisiin, suurelta osin tuntemattomiin asioihin ja nämä taasen vaikuttavat koettuun demokratiatyytyväisyyteen. Arvot vaikuttavat esimerkiksi asiamielipiteisiin, jotka vaikuttavat puoluevalintaan. Toisaalta ideologinen puoluevalinta voi myös vaikuttaa taaksepäin asiamielipiteisiin. Näin käy, jos puolue on valittu tärkeimpien asiakysymysten pohjalta, jolloin voi olla, että vähemmän tärkeissä mukaudutaan puolueen mielipiteeseen, koska mielipiteen muodostus on raskasta ja siksi tartutaan heuristiikkaan, eli puolueen antamaan identiteettiin ja sitä kautta arvoihin. Puolueiden ympärille tapahtuva heimoutuminen vaikuttaa siis

mielipiteisiin. Toisaalta perusarvot voivat määrätä siitä minkälaiseen seuraan elämässään hakeutuu tai päättyy, mikä taasen voi vaikuttaa koulunkäyntiin ja opiskeluun ja niin edelleen. Demokratiatyytyväisyyteen vaikuttavat siis lukemattomat eri asiat, jotka tapahtuvat tuolla tuntemattomalla alueella.

Monet voittajaa äänestäneet eivät äänestäneet sitä puoluetta, jota olisivat eniten halunneet. Tällaisten voittajien tyytyväisyys ei ole yhtä suurta kuin niin sanottujen optimaalisten voittajien, niiden, joiden haluttu ensisijainen ja äänestetty puolue voitti. Usein ei-optimaalisten voittajien, eli niiden, jotka voittivat mutta eivät äänestäneet eniten haluamaansa puoluetta, tyytyväisyys ei oleellisesti eroa häviäjien tyytyväisyydestä. (Singh, 2014, 308–309.) Edes vaaleissa voittaminen ei siis takaa äänestäjän tyytyväisyyttä. Voittoisan protestipuolueen äänestäminen on voinut toimia näin: äänestäjä valitsi protestipuolueen, kun mitään muutakaan ei voinut äänestää, eikä oikein olisi voinut äänestää sitä protestipuoluettakaan.

Poliittinen osallistuminen on aina yhteydessä siihen, kuinka koko yhteiskunta toimii, ja siksi demokratian tilan tarkastelu on samalla koko yhteiskunnan hyvinvoinnin tarkastelua. Suomen demokraattisessa järjestelmässä on paljon hyviä asioita, erityisesti esiin nostettava seikka on ihmisten välisen luottamuksen korkea taso. Suomessa luotetaan myös poliittisiin instituutioihin, esimerkiksi eduskuntaan, ja toimeenpanovaltaa käyttäviin instituutioihin kuten tuomioistuinlaitokseen ja poliisiin. (Wass & Grönlund, 2016, 36.) Demokratiatyytyväisyys on tutkimuksissa havaittu yleisesti ottaen korkeaksi Pohjoismaissa, Sveitsissä, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. Suomessa melko tai hyvin tyytyväisiä on noin 70 %, Ruotsissa ja Norjassa vielä enemmän, noin 80 %. (Ferland, 2020, 4.)

Edellä kuvailluista syistä yritän tämän tutkimukseni kautta ymmärtää demokratiatyytyväisyyttä aiempaa enemmän tutkimuskysymysteni kautta: a) selittävätkö konservatiiviset arvot demokratiatyytyväisyyttä, ja b) selittävätkö erityiset politiikkakysymykset, koskien Euroopan unionia ja maahanmuuttoa, yhdessä arvojen kanssa demokratiatyytyväisyyttä. Lähtökohdan tutkimukselleni muodostaa European Social Survey -kyselytutkimuksen aineisto, jossa on kysytty tyytyväisyyttä demokratian toimintaan, arvoja ja poliittisia mielipiteitä.

1.1. Miksi aihe on yleisesti kiinnostava

Aihe on yleisesti kiinnostava, jos haluamme ymmärtää demokratiaa ilmiönä ja erilaisten kansalaisten osaa siinä. Schwartzin arvoteorian mukaiset perusarvot ovat mielekäs tapa tehdä eroa kansalaisten välille ja tutkia kuinka erilaiset arvot toimivat demokraattisessa järjestelmässä. Lisäksi demokratia ei

ole jotain pysyvää ja vakaata, vaan ajassa ja tilassa elävä ilmiö, ja jos se halutaan säilyttää, tulee siitä huolehtia. Se ettei perusarvojen ja demokratiatyytyväisyyden välistä yhteyttä ole aiemmin juurikaan tutkittu on yhdessä muiden perustelujeni kanssa lisäämässä aiheen kiinnostavuutta.

Vastaajien perusarvojen suoraa yhteyttä demokratiatyytyväisyyteen tulee tutkia, koska kuten johdannossa mainitsemani EVA:n tutkimuksesta kävi ilmi, se mikä puolue on konservatiivinen tai liberaali voi olla yllättävää riippuen tutkimuskysymyksistä ja muuttujista. Lisäksi äänestäjien ja puolue-eliitin välillä voi olla arvoeroja, siten että puolueen päättäjät eroavat perusarvoiltaan ja sitä kautta poliittisilta arvoiltaan äänestäjistä. Voi siis syntyä tilanne, ettei vallassa oleva puolue ajakaan äänestäjän oletettomia asioita uusissa puolueohjelman ulkopuolelta nousevissa asioissa, ja kuitenkin perusarvoille pohjaavien poliittisten arvojen toteutuminen vaikuttaa demokratiatyytyväisyyteen

Politiikan tutkimuksessa maita verrataan usein objektiivisilla demokratiamittareilla, erilaisilla indekseillä, mutta on huomattu, etteivät saman demokratiaindeksin maat kuitenkaan saavuta välttämättä samaa demokratiatyytyväisyyttä. Siksi demokratiatyytyväisyystutkimusta tarvitaan, että voitaisiin ymmärtää mikä nostaa ja mikä laskee tyytyväisyyttä. (Wagner ym. 2008, 30.)

Perusarvojen ja poliittisten arvojen yhteyttä on tutkittu melko vähän, koska politiikan tutkijoiden ”arvot” ovat erilaisia kuin sosiaalipsykologien ”arvot”. Tutkimuskysymys siis koskettaa useita eri tieteitä. Poliitiikan tutkimuksessa poliittiset ydinarvot koskettavat esimerkiksi tasa-arvoa, kansalaisoikeuksia, etnosentrisyyttä ja hallinnon kokoa, yleisesti ottaen sitä kuinka hallinnon ja yhteiskunnan tulisi toimia. Psykologiset perusarvot taas koskevat käyttäytymistä ja ihmisiä hyvin yleisellä tasolla, joten ne ilmenevät kaikilla elämän aloilla, mielipiteissä ja asenteissa. (Schwartz, 2010, 422.)

Lisäksi pitkään jatkuva tyytymättömyys demokratian toimintaan, siis politiikan lyhyen aikavälin päätöksiin ja tuloksiin, voi läikkyä yli ja syödä kannatusta koko järjestelmältä, sen legitimitetiltä ja poliitikoilta ihmisryhmänä (kts. 1.2. Demokratiatyytyväisyys). Demokratiatyytyväisyyden tutkimuksessa on oleellista, että pystymme löytämään ihmisryhmiä, jotka ovat tyytymättömämpiä kuin toiset, koska kansanvaltaisen järjestelmän tulisi palvella kaikkia kansalaisia. Perusarvojen kautta voidaan löytää erilaisia äänestäjäryhmiä. Pitkään jatkuva tyytymättömyys voi pahimmillaan johtaa demokratian vaarantumiseen.

On näyttöä siitä, että demokratian tila on maailmanlaajuisesti heikentynyt viime vuosina. Göteborgin yliopiston osana toimiva V-Dem-instituutti (Varieties of Democracy) on kunnianhimoinen

kansainvälinen projekti demokratiantutkimuksesta. Instituutin tuottama data kattaa 202 maata ja dataa on kerätty aikaväliltä 1789–2020. Uusin vuoden 2020 data käsittää 28 miljoonaa havaintoa ja tutkimusta oli tekemässä yli 3000 henkilöä. (V-Dem-instituutti, 2020, 2.)

V-Dem-instituutti käyttää neliportaista jakoa maiden hallinnoille, taulukon 2 mukaisesti.

Taulukko 2 – Hallintotyypit ja niiden keskeisimmät ominaisuudet.

Suljettu autokratia	Vaaliautokratia	Vaalidemokratia	Liberaalidemokratia
Ei de-facto vapaita ja reiluja monipuoluevaaleja		De-facto vapaat ja reilut monipuoluevaalit	
Ei monipuoluevaaleja	De-jure monipuoluevaalit	Laillisuusperiaate tai liberaalit periaatteet eivät toteudu	Laillisuusperiaate ja liberaalit periaatteet toteutuvat

(Lührmann ym. 2018, 4)

Liberaali periaate demokratiassa tarkoittaa yksilöiden ja vähemmistöjen oikeuksien turvaamista valtion tai enemmistön tyrannialta. Perustuslaissa määritellyt kansalaisoikeudet, vahva oikeusperiaate ja oikeuslaitoksen riippumattomuus rajoittavat vallankäyttöä. (Andersson, 2016, 12.) Demokratian vaarantuminen voi alkaa liberaalin periaatteen murenemisestä.

V-Dem-instituutin vuoden 2020 raportissa todetaan, että ensi kertaa sitten vuoden 2001 autokraattisia maita on maailmassa enemmän kuin demokraattisia maita. Esimerkiksi Unkari, Euroopan unionin jäsen, ei ole enää demokraattinen maa. Samoin Intia, juhlittu esimerkki suuresta aasialaisesta demokratiasta, on jyrkässä laskussa demokratian tilan suhteen. Myös Yhdysvaltojen demokratian tila heikkeni merkittävästi Donald Trumpin kaudella. (V-Dem-instituutti, 2020, 4.) Seitsemässä Euroopan maassa (Bulgaria, Kroatia, Puola, Romania, Serbia, Tšekki ja Unkari) illiberaalit toimijat ovat onnistuneet merkittävästi heikentämään demokraattisia instituutioita. Lisäksi illiberaalit ja autoritaarisuutta tavoittelevat puolueet ovat saaneet nousevaa kannatusta melkein kaikissa Euroopan maissa. (Lührmann ym. 2020, 4.)

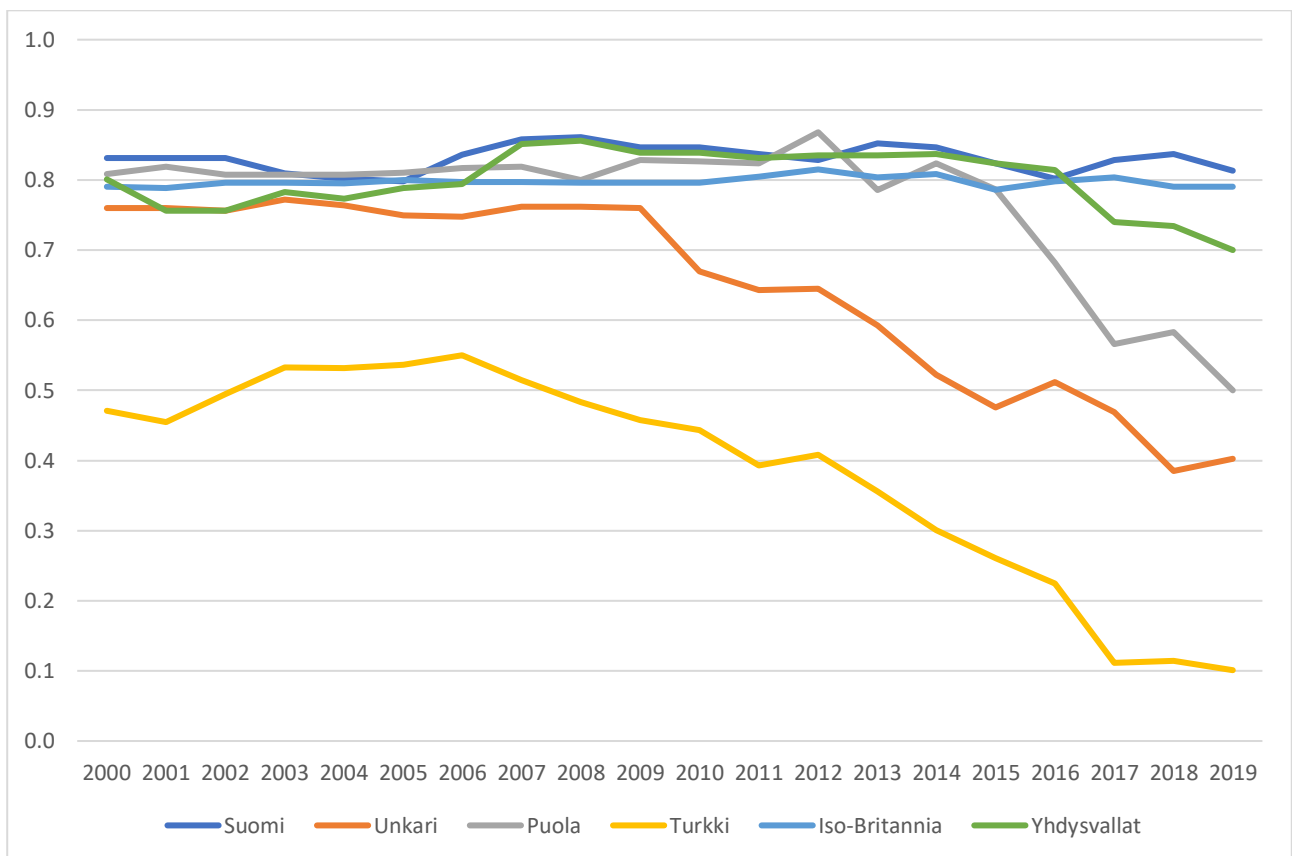
Ensi kertaa vuoden 2001 jälkeen autokratiat muodostavat maailman maista enemmistön, ja maailman väkiluvusta 54 % elää autokratioissa, ja autokratisoituvissa maissa elää 35% ihmisistä (V-Dem-instituutti, 2020, 6). Vain 8 % ihmisistä elää maissa, joissa demokratia etenee (emt., 14). (Tosin se, että yhä suurempi osa ihmisistä elää ei-demokraattisissa maissa voi selittyä myös eritahtisella

väestönkasvulla.) Autokratisoituminen koskee myös väkirikkaita suuren talous- ja sotilasmahdin maita kuten Brasiliaa, Intiaa, Turkia ja Yhdysvaltoja (emt., 6). Vuoden 2020 demokratia raportissa V-Dem-instituutti antaa autokratisoitumisvaroituksen. Autokratisoitumiskehitys on kiihtynyt ja syventynyt, kun demokratian tila on heikentynyt 26 maassa vuonna 2019. (emt., 9.)

V-Dem-instituutti varoitti vuoden 2019 raportissaan vaarallisesta ilmiöstä *toksisesta polarisoitumisesta*. Tällöin poliittinen eliitti ja kannattajat eivät näe poliittista vastapuolta enää legitiimeinä ja kunnioituksen ansaitsevinä, saati hyväksyttävänä läheisinä: työtovereina, naapureina, lapsen ystävinä tai puolisoina. Polarisoitumisesta syntyy me-ne -jako. Tällaisessa tilanteessa poliittiset kamppailut eivät enää välttämättä tapahdu demokratian keinoin. (V-Dem-instituutti, 2019, 19.)

Demokratian tila on siis maailmanlaajuisesti heikentynyt. Kuviossa 1 on esiteltyä V-Dem-instituutin liberaalin demokratian indeksi eräissä maissa vuosilta 2000–2019. Tämän mukaan Suomen demokraattinen tilanne ei ole heikentynyt.

Kuvio 1 – Liberaalin demokratian indeksi eräissä maissa.

Lähde: V-Dem instituutti & Göteborgin yliopisto

1.2. Demokratiatyytyväisyys

Käsittelen tässä luvussa demokratiatyytyväisyyttä käsitteenä, sen heikkouksia ja vahvuuksia, sitä mihin tyytyväisyys voi kohdistua ja miksi sitä on tärkeä mitata. Lisäksi käsittelen sitä mitä heikko tyytyväisyys voi demokratian kannalta tarkoittaa.

Demokratiatyytyväisyys on ristiriitainen käsite ja näkemykset siitä mitä se tarkoittaa ja mittaa vaihtelevat. Tutkimuskysymyksenä demokratiatyytyväisyys on siihen liittyvistä vaikeuksista huolimatta kuitenkin oleellinen, koska arvio demokratian toimivuudesta maassa sisältää yleisen arvion poliittisen hallinnon toiminnasta (Ferland, 2020, 2). Tyytyväisyyttä tarvitaan siitä yksinkertaisesta syystä, että hallinto on demokratioissa kansan valitsemaa ja periaatteessa kansaa palvelemissa. Kysymys koskien tyytyväisyyttä demokratian toimintaan on melko yleisluonteinen, mutta varmasti se viittaa myös hallintorakenteeseen ja arvioon sen toiminnasta (Thomassen, 2001, 202). Kansalaisten demokratiatyytyväisyyteen vaikuttaa se, kuinka hyvin edustuksellisuus toteutuu ja tekeekö hallitus sellaisia päätöksiä, jotka ovat kansalaisen mielipiteen mukaisia, sillä tätä edustukselliselta demokratialta yleensä odotetaan (Ferland, 2020, 1). Singh (2014, 313) esittää kolme tekijää demokratiatyytyväisyydelle: a) tuki vallanpitäjille, b) tuki systeemille, ja c) tuki demokratialle hallinnon muotona.

Tyytyväisyys demokratian toimintaan toimii myös indikaattorina poliittiselle kiinnittymiselle. Demokratiatyytyväisyys mittaa henkilökohtaisen ja toiminnallisen politiikkaan sitoutumisen sijasta yleisempiä tuntemuksia siitä kuinka poliittisen järjestelmä toimii. Osa tutkijoista tulkitsee demokratiatyytyväisyyden pikemminkin vastaushetkellä vallassa oleville suodun hyväksynnän mittariksi. Epävarmuuksista huolimatta, kysymys tyytyväisyydestä demokratiaa toimintaan on kansalaiselle helposti vastattava kysymys, eikä vastauksen antaminen edellytä syvällistä politiikan tuntemusta. Tältä osin kysymyksellä on myös vahvuutensa osana kyselytutkimuksia. Ilmeistä kuitenkin on, että vastaukset kuvastavat myös kansalaisten arvioita vallanpitäjistä, koska henkilöiden arvioiminen on helpompaa kuin itse abstraktin poliittisen järjestelmän. (Rapeli & Koskimaa, 2020, 422.) Jos siis politiikka on henkilöitynyt, on myös politiikan arvioiminen henkilöitynyt, ellei se sitten ole ollut sitä aina.

David Eastonin [1965] mukaan kansalaisten kannatus jakautuu diffuusiin ja spesifiin kannatukseen. Spesifi poliittinen kannatus kohdistuu valittuihin päättäjiin henkilöinä, esimerkiksi presidenttiin, ministereihin, mutta myös korkea-arvoisiin tuomareihin, sotilaisiin ja poliiseihin. Spesifin kannatuksen ajatellaan vaihtelevan lyhyen ja keskipitkän ajan kuluessa sen mukaan, kuinka henkilöt

vaihtuvat ja kuinka he suoriutuvat tehtävistään. Kannatukseen vaikuttaa lisäksi puoluekanta, ja tietenkin taloudelliset ja poliittiset suhdanteet. Lyhytaikaiset vaihtelut spesifissä kannatuksessa eivät hänen mukaansa ole järjestelmääarviota, mutta pitkä trendi vaikuttaa myös yleisempään kannatukseen. Pitkän ajan kuluessa syntynyt “luottamusvaranto” kannattelee systeemiäarviota yli lyhytaikaisten negatiivisten spesifien arvioiden. (Norris, 2017, 21–22.)

Pohjaten Eastoniin, Norris jakaa kannatuksen seuraavasti, diffuuseimmasta spesifeimpään (Norris, 2017, 23):

1. Diffuusein taso pitää sisällään ajatuksen kuulumisesta kansallisvaltioon, kansallisyylpeuden, patriotismin ja identiteetin.
2. Seuraava taso tarkoittaa perusarvoja ja ideoita, mille hallinto on perustettu, pitäen sisällään demokratian hyväksymisen hallinnon muotona.
3. Kuinka hyvin hallinto käytännössä suoriutuu tehtävistään ja kuinka hallinnon prosessit toimivat. Pitää sisällään **demokratiatyytyväisyyden**.
4. Luottamus lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovaltaan. Myös luottamus paikallishallintoon ja esimerkiksi poliisiin ja armeijaan.
5. Puolueiden ja yksittäisten hallinnon henkilöiden, poliitikkojen ja virkamiesten, hyväksyntä.

Usein käsitelty ja mitattu poliittinen luottamus kohdistuu tasoihin 4 ja 5. Tosin tutkimusten mukaan vastaajat eivät juurikaan erota vastauksissaan instituutioita henkilöistä, vaan arvioivat kokonaisuutta. Demokratiatyytyväisyys on tätä yleisempi, siis diffuusimpi käsite. (Norris, 2017, 23–24.)

Thomassenin mukaan politiikan kannatus ja legitimitetti jakautuvat ja pohjautuvat taulukon 1 mukaisesti.

Taulukko 1 – Poliitiikan kannatuksen ja legitimitetin jakautuminen.

Kannatuksen tyyppi	Kannatuksen lähde	Kannatuksen kohde	
		Hallintotapa	Hallitsijat
Diffuusi	Normit & arvot	Hallinnon legitimitetti	Hallitsijoiden legitimitetti
	Yleinen hyöty	Luottamus hallinnon perusrakenteeseen ja yksittäisiin instituutioihin	Luottamus hallitsijoihin, viranomaisiin
Spesifi	Lyhyen aikavälin hyöty		Tyytyväisyys suoritukseen/tuloksiin

(Thomassen, 2001, 182.)

Tiukasti näin ymmärrettynä arvot eivät voisi selittää demokratiatyytyväisyyttä, mutta tämän tutkimuksen myötä käynee selväksi, että näin voi hyvinkin olla. Thomassenin jaossa voi myös kyseenalaistaa yleisen hyödyn ja lyhyen aikavälin hyödyn eron. Milloin lyhyen aikavälin hyöty muuttuu yleiseksi hyödyksi? On ylipäättään vaikea uskoa, että diffuusin ja spesifin raja olisi selvä. Kysymys tyytyväisyydestä demokratian toimintaan on ehkä helpompi vastata kuin luottamus, koska arvioijalla ei voi olla tietoa miten siellä päättävissä elimissä toimitaan, jolloin hallinto näyttäytyy suurelta osin syntyneiden päätösten kautta. Tosin on vaikea uskoa, että kyselyjen vastaajille ero luottamuksen ja tyytyväisyyden osalta olisi kovinkaan selvä, vaan että vastaus on jonkinlainen holistinen ja heuristinen arvio hallinnosta ja sen päätösten tuloksista sekä median kautta syntynyt mielikuva puolueista ja poliitikoista.

Tyytyväisyysarvio ei ole joko affektiivinen tai kognitiivinen asenne vaan näiden sekoitus, mihin vaikuttaa vastaajan arvio siitä kuinka hyvin poliittinen järjestelmä vastaa hänen normatiivisia odotuksiaan demokratiasta (Mayne & Hakhverdian, 2017, 824–825). Ihmiset ovat objektiivista todellisuutta arvioidessaan usein tietämättömiä, eivätkä heidän arvionsa perustu faktoille vaan

subjektiivisille vaikutelmille (Berggren & Bjørnskov, 2019, 635). Kansalaisten demokratiatyytyväisyys perustuu sekä tosiasioiden arviointiin, mikä on usein virheellistä, sekä subjektiiviseen arvioon uudistusten vaikutuksista. Kansalaisilla ei voi arviointia tehdessään olla käytössään kaikkia faktoja, tai vähintään käytettävissä olevat tiedot ovat usein virheellisiä, jolloin affektiivisilla arvioinneilla on suuri vaikutus, ja nämä ovat niin tuttavien, julkisuuden henkilöiden kuin median muokkaamia. (emt., 634.)

Poliittinen tyytymättömyys ei itsessään ole uhka demokratialle. Vakiintuneissa demokratioissa vuorottelu vallassa ja oppositiossa on koko järjestelmän ydin ja tarkoitettu nimenomaan tyytymättömyyden käsittelyyn järjestelmän puitteissa. Siksi vakiintuneissa demokratioissa tyytymättömyyden tuloksiin ei ole uskottu vaikuttavan hierarkian korkeampiin tasoihin. Demokratian jatkuvuus ei ole uhattuna väliaikaisen huonon suorituksen perusteella, koska diffuusin kannatuksen ”varasto” auttaa kansalaisia näkemään pidemmälle kuin päivänpoliittisiin tapahtumiin. (Thomassen, 2001, 183.) Aiemmin on siis ajateltu, että vakiintuneissa demokratioissa päätösten arvostelun ja systeemin arvostelun välillä on selkeä ero, ja että päätösten arvostelu ei pääse vaikuttamaan systeemin arviointiin, koska kansalaisten arviointiin vaikuttaa aiemmin kertynyt hyvä arvio, jolloin satunnaiset tyytymättömyydet eivät muutu systeemiarvioksi. Tämän on kuitenkin ajateltu muuttuneen. Nyt sekä päätöksiä että systeemiä arvioidaan enemmän hyödyn kautta panos-tuotossuhteena, eli arvioidaan sitä mitä itselle saadaan. (emt., 186.)

Tyytyväisyys demokratian toimintaan on siis oleellinen demokratian toimivuuden mittari ja huonoista arvioista pitkään jatkuessaan on syytä olla huolissaan, koska kasautuva tyytymättömyys politiikan tuloksiin voi laajeta luottamuskadoksi vallanpitäjiin. Tällöin kansalaiset eivät enää ainoastaan syytä poliitikkoja ja valtapuolueita huonoista tuloksista vaan he menettävät luottamuksen poliitikkoihin ryhmänä, mikä johtaa lähes väistämättä myös poliittisten instituutioiden ja koko demokraattisen järjestelmän luottamuksen laskuun. (emt., 183–184.) Tässä tulee esiin se, kuinka poliittisen kannatuksen tasot, spesifi ja diffuusi, sekoittuvat, eikä tyytyväisyys ja luottamukseen pysy enää erillään. Arvot voivat siis olla yhteydessä johdannossa mainitsemani mustan laatikon kautta demokratiatyytyväisyyteen.

Jatkuvan huonon onnistumisen syy voi olla esimerkiksi perättäisten hallitusten kyvyttömyys tehdä hyviä päätöksiä tai ylipäättään päätöksiä. Tämä voi johtua monipuoluejärjestelmästä, kuten Suomessa, jolloin koalitiohallituksilla voi olla vaikeuksia tuottaa päätöksiä useiden eri vaatimusten ristipaineessa, esimerkkinä sosiaali- ja terveydenhuoltouudistus (sote-uudistus). Tällöin voi syntyä toiveita puolueiden määrän vähentämisestä tai toiveesta saada presidenttivetoinen järjestelmä.

Tällainen toive pohjautuu luottamuskatoon olemassa oleviin poliittisiin instituutioihin ja tyytymättömyyteen demokraattisen järjestelmän toimintaan. Tosin tämä toive sijoittuu vielä demokratian käsitteen sisälle, eikä se välttämättä osoita halua hylätä demokratian perusteet. Toive kohdistuu siihen, kuinka demokratian idea institutionalisoidaan ja kuinka sitä toteutetaan. (emt., 183–184.)

Suomalaisessa hallituksen muodostamisessa ei ehkä synny tilannetta, että hallitus edustaisi vain konservatiivisia arvoja. Kysymys on siitä, että vaikka konservatiivääänestäjä saisi oman puolueensa hallitukseen, pääsevätkö puolueen konservatiiviset arvot kuitenkin esille usean puolueen hallitusohjelmassa. Kaksipuoluejärjestelmässä ei tällaisella kysymyksellä luonnollisestikaan ole juuri merkitystä.

1.3. Suomalainen äänestäjä ja populismi

Seuraavaksi tarkastelen suomalaista äänestäjää, hänen kohtaamiaan äänestämisen vaikeuksia, mistä voi seurata tyytymättömyyttä demokratian toimivuuteen. Lisäksi käsittelen populismia, joka kytkeytyy tutkimusasetelmaani valitsemieni politiikkakysymysten kautta, sillä EU-vastaisuus ja maahanmuuttovastaisuus ovat olleet esillä niin Suomessa kuin maailmalla populismin yhteydessä ja koska populismin on ajateltu nousevan poliittisesta tyytymättömyydestä.

Suomalaisten faktatietämys politiikasta on hyvällä tasolla. Vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksen mukaan miesten, keski-ikäisten ja sitä vanhempien, sekä korkeasti koulutettujen tietämys on muita korkeammalla tasolla. Esimerkiksi maahanmuuton kohdalla korkea tietämys liittyy maahanmuuttomyönteisyyteen. Yllättäen perussuomalaisten äänestäjien tiedot kiinnostuksen kohteestaan maahanmuutosta olivat heikommat kuin muiden puolueiden äänestäjillä. (Elo & Rapeli, 2012, 289.) Liittykö tähän samaa ilmiötä mitä olemme nähneet Yhdysvaltojen politiikassa viimeisen neljän vuoden ajan, että mielikuvat ja tunteet ajavat faktojen edelle?

Vaikka suomalaisten faktatietämys politiikasta on hyvällä tasolla, suomalaiset eivät pidä itseään kovinkaan pätevinä poliittisina kansalaisina. Vain kolmasosa ymmärtää politiikkaa mielestään hyvin. Pätevyyden tunne on heikointa vähän koulutetuilla, työttömillä ja työntekijät-ryhmään kuuluvilla. Nämä ryhmät kokevat myös voimattomuutta politiikan suhteen. Pätevyyden tunne on kuitenkin vahvaa niillä, jotka asettavat itsensä ideologisen janan ääripäihin. (Rapeli & Borg, 2016, 364.) Myös kansainvälisessä vertailussa kansalaispätevyyden tunne on Suomessa alhaista ja Suomi eroaa tässä

suuresti muista Pohjoismaista (emt., 366). Perussuomalaisten äänestäjät eroavat muista siinä, että heidän usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa on hyvin alhainen (emt., 368).

Suomi eroaa muista Pohjoismaista kahdella tavalla: 1) poliittisen kiinnostuksen osalta Suomi on selvästi Tanskaa ja Ruotsia jäljessä, ja 2) sisäisen kansalaispätevyyden tunteen, eli uskon omiin kykyihin ymmärtää politiikkaa, suhteen Suomi ei jää ainoastaan Pohjoismaiden taakse vaan lähes kaikkien Euroopan maiden alapuolelle. Ero muihin Pohjoismaihin on huomiota herättävä, koska muut neljä Pohjoismaata ovat Euroopan kärkisijoilla. Kuitenkin samaan aikaan suomalaiset ovat paitsi politiikasta kiinnostuneita, he myös uskovat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa lähes muiden Pohjoismaiden tavoin. Lisäksi suomalaiset ovat myös hyvin tyytyväisiä demokratian tilaan. Tätä voi selittää suomalaisten vahva luottamus poliittisiin instituutioihin. (Rapeli & Koskimaa, 2020, 429.) Lisäksi erikoista havaintoa voi selittää vankka ja diffuusi systeemitason kannatus ja hyväksyntä, mikä ei liity vallassa olijoiden suosioon sinällään (emt., 434).

Suomalaisen äänestäjän valintaa vaikeuttavat monet eri tekijät, esimerkiksi se, että meiltä on puuttunut muissa Pohjoismaissa yleinen blokkipolitiikka ja puolueiden haluttomuus ilmoittaa jo vaaleja ennen mahdollisia hallituskumppaneitaan. Lisäksi äänestäjän asemaa on jo 80-luvulta asti vaikeuttanut tapa tehdä laajoja hallituskoalitioita, joissa on mukana puolueita leveästi yli ideologisen ulottuvuuden. (Wass & Grönlund, 2016, 33.) Esimerkkinä tästä on Kataisen kuuden puolueen hallitus vuosina 2011–2014, jonka ideologisen akselin ääripäät olivat vasemmistoliitto – kokoomus. Lisäksi suhteellisen vaalitavan järjestelmässä hallitusvastuussa on useita puolueita, jolloin vastuun identifioiminen on vaikeaa, millaista ongelmaa ei kaksipuoluejärjestelmissä luonnollisestikaan ole (Rapeli & Koskimaa, 2020, 423). Vaikeutta hahmottaa politiikkaa lisää vasemmisto-oikeistoluottuvuuden merkityksen kato – sen avulla ei voi enää hahmottaa politiikan keskeisiä kysymyksiä. Edellä kerrottu huomioiden, voi todeta suomalaisen poliittisen järjestelmän olevan melko monimutkainen ja tästä johtuen on ymmärrettävää, että kansalaiset kokevat suomalaisen politiikan olevan vaikeasti hahmotettavaa. (Rapeli & Borg, 2016, 366.)

Konsensushakuisuutta ja ideologiattomuutta, mikä on ollut suomalaisen politiikan vahvuus kansakunnan eheyden kannalta ja samaan aikaan sen heikkous äänestäjän kannalta, näyttäisi olevan murroksessa. Puolueet ovat perinteisesti kilpailleet poliittisessa keskustassa, missä on ollut ruuhkaa siinä määrin, että äänestäjän on ollut vaikea erottaa puolueita toisistaan, mitä on lisännyt niiden haluttomuus kertoa ennen vaaleja niille sopivaa hallituskokoonpanoa. Näin puolueet ovat pitäneet itselleen mahdollisuudet avoinna, mutta samalla äänestäjä on jäänyt heikoille. Nytemmin poliittinen

kenttä on alkanut polarisoitua ja ideologiset erot selkeytyneet. Merkkejä tästä muutoksesta oli vuosien 2015 ja 2019 eduskuntavaaleja seuranneissa hallitusneuvotteluissa. (Isotalo ym. 2020, 288.)

Populistista liikehdintää luonnehtii kolme tekijää Paul Taggartin mukaan [2000]: 1) sitoutuminen tietyllä alueella asuvaan kansaan, jonka aitoja mielipiteitä ja tunteuksia populistinen liike edustaa. Tästä syntyy vihamielisyys kansainvälisyyttä kohtaan (esimerkiksi Euroopan unioni, maahanmuutto), koska se uhkaa kansan arvokkaita perinteitä. 2) idealisoitu ja harmoninen kuva menneisyydestä, mihin liittyy ajatus yhteiskunnan viimeaikaisesta kehitymisestä huonompaan suuntaan. 3) Dualistinen maailmankuva: me – ne, hyvä – paha. Tästä seuraa esimerkiksi poliittisen eliitin vastaisuus, koska toimitaan kansan puolesta. Lisäksi tulee huomioida, että populismi on enemmän ajattelutapa ja toimintatyyli kuin ideologia. (Paloheimo, 2012, 324.)

Perussuomalaisten kohdalla edellä mainitut tekijät ovat nähtävissä, joten perussuomalaiset on populistinen puolue, ja sitä ja sen kannattajia yhdistäviä tekijöitä ovat konservatiivisuus, kansallismielisyys ja protestihenki (Ylä-Anttila, 2014, 191–192). Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa populistipuolueiden kannattajien tyytyväisyys demokratian toimivuuteen ja luottamus poliittisia instituutioita ja toimijoita kohtaan on selvästi alhaisempaa kuin muiden puolueiden kannattajien (Paloheimo, 2012, 338). Koska oikeistopopulismi on yleisesti nähty protestiliikkeenä, on siksi ilmeistä, että heidän äänestäjiensä arvio demokratian toimivuudesta on suurella todennäköisyydellä negatiivinen.

Oikeistopopulististen puolueiden nousun on nähty liittyvän sosiokulttuurisen ulottuvuuden nousuun politiikan agendalle, tilanteessa, jossa perinteiset puolueet ovat mieluusti pysytelleet sosioekonomisissa kysymyksissä, vaikka äänestäjät ovat halunneet selkeitä kannanottoja myös sosiokulttuurisiin kysymyksiin, esimerkiksi maahanmuuttoon, Euroopan unioniin, moraalikysymyksiin, vähemmistöjen oikeuksiin ja ilmastonmuutokseen. (Westinen ym. 2020, 310.)

2. Teoreettinen tausta

Tutkimukseni teoreettisen taustan muodostavat Schwartzin arvoteoria sekä Stennerin artikkelissaan esittelemä teoria kolmesta erilaisesta konservatiivisuudesta.

2.1.Schwartzin arvoteoria

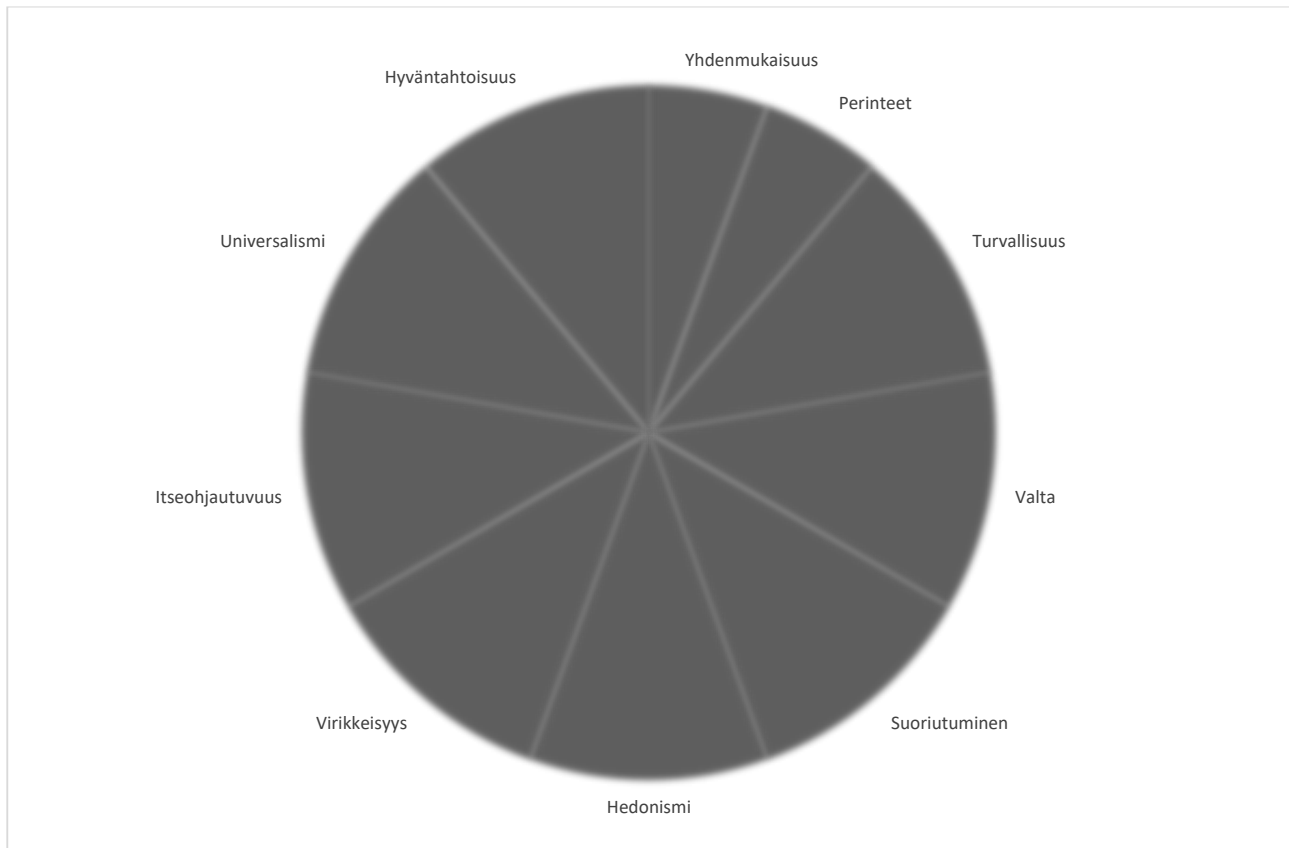
Tutkimukseni teoreettisen ytimen muodostaa Shalom H. Schwartzin arvoteoria ja European Social Survey -aineistoon sisältyvät kyseisen teorian mukaiset arvokysymykset. Schwartzin arvokysely on hyvin laajasti käytetty arvomittari sosiaalipsykologiassa ja eri kulttuurien vertailevassa tutkimuksessa (Schwartz, 2001, 266). Teoriassa on löydetty kymmenen laajaa perusarvoa (itseohjautuvuus, virikkeisyys, hedonismi, suoriutuminen, valta, turvallisuus, yhdenmukaisuus, perinteet, hyväntahtoisuus, universalismi), jotka esiintyvät eri kulttuureissa ympäri maailman, ja joiden alle muut erityiset arvot voidaan sijoittaa (emt., 267–268). Näiden arvojen on ajateltu edustavan perustavanlaatuisia henkilökohtaisia arvoja, jotka määrittelevät kaikkea yksilön elämässä, kun taas poliittiset arvot koskevat mm. tasa-arvoa, kansalaisvapauksia, etnosentrisyyttä ja sopivaa hallinnon laajuutta (Schwartz ym. 2010, 422).

Arvot ovat niitä asioita, joita pidämme elämässä tärkeinä. Jokaisella on useita arvoja ja niiden tärkeys vaihtelee. Arvoilla on kuusi eri ominaisuutta, jotka esiintyvät laajasti eri tutkimuksissa. [Schwartz viittaa tässä kohtaa: Allport, 1961; Feather, 1995; Inglehart, 1997; Kohn, 1969; Kluckhohn, 1951; Morris, 1956; Rokeach 1973; Schwartz & Bilsky, 1987.] (Schwartz, 2006, 3–4.)

- I. Arvot ovat uskomuksiin linkittyneitä affekteja. Jos henkilön arvo saa tilaa toteutua, tuottaa tämä iloa; jos henkilön arvo ei saa tilaa toteutua, tuottaa tämä valppautta ja ahdistusta.
- II. Arvot ovat haluttuja päämääriä, jotka motivoivat toimintaa.
- III. Arvot ylittävät ja ovat laajempia kuin yksittäiset tilanteiden vaatimat toimintatavat. Näitä ohjaavat kapeammat käsitteet normi ja asenne.
- IV. Arvot ovat arvioinnin kriteerejä ja näin ne ohjaavat toimintaa. Ohjaus on yleensä tiedostamatonta.
- V. Yksilön arvot järjestyvät suhteellisen tärkeyden mukaan. Tämä arvosysteemi määrittää yksilöä. Arvojen hierarkkisuus erottaa arvot normeista ja säännöistä.
- VI. Arvojen suhteellinen tärkeys ohjaa toimintaa. Yksilön kohtaamat tilanteet ja niiden vaatima toiminta koskee aina useita eri arvoja. Näin ollen tilanteessa aktivoituvat tärkeimmät arvot johtavat toimintaa, vähemmän tärkeiden arvojen asettuessa ristiriitaan tilanteen ja toiminnan suhteen ja siksi ne eivät aktivoidu.

Schwartz asettaa arvot kehäksi, jolloin niiden ristiriitaisuus tulee ilmi (kuvio 2). Kahden eri akselin voi ajatella lävistävän arvokehän, jolloin akselin eri päissä olevat arvot ovat vastakkaisia toisilleen, eikä niitä voi tavoitella samanaikaisesti. Arvokehällä vierekkäisiä arvoja voi tavoitella samanaikaisesti, mutta mitä kauempana arvot ovat toisistaan, sitä vaikeampaa on niiden yhteensovittaminen.

Kuvio 2 – Schwartzin arvokehä.

Toinen akseleista on *itsensä ylittäminen* (universalismi & hyväntahtoisuus) \leftrightarrow *itsensä korostaminen* (valta & suoriutuminen & hedonismi).

Toinen pääakseli on *avoimuus muutokselle* (itseohjautuvuus & virikkeisyys & hedonismi (kuuluu osittain kahteen luokkaan)) \leftrightarrow *konservatiivisuus* (yhdenmukaisuus & perinteet & turvallisuus). (Schwartz, 2001, 270.)

Tutkimuksessani käytetty Schwartzin arvoteorian konservatiivisuusulottuvuus muodostuu siis seuraavista kolmesta arvosta:

Turvallisuusarvo

Arvon päämääränä turvallisuus, harmonia ja vakaus, niin yhteiskunnassa, ihmissuhteissa kuin itsessä (Schwartz, 2006, 6). Esimerkkejä turvallisuusarvon aiheista ovat: kansallinen turvallisuus, tunne joukkoon kuulumisesta, palvelusten vastavuoroisuus, puhtaus, sosiaalinen järjestys, perheen turvallisuus, terveys (emt., 4, liite). Turvallisuusarvo jakautuu kahteen alatyypin: toiset koskevat yksilön etua, esimerkiksi puhtaus, ja toiset ryhmän etua, esimerkiksi kansallinen turvallisuus (emt., 6–7).

Yhdenmukaisuusarvo

Arvon päämääränä sellaisen toiminnan ja impulssien hillintä, mitkä voisivat haitata tai vahingoittaa muita ja vaarantaa sosiaalisten normien toteutumisen ja sujuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen (emt., 7). Esimerkkejä yhdenmukaisuusarvon aiheista ovat itsekuri, kohteliaisuus, vanhempien ihmisten kunnioittaminen, tottelevaisuus (emt., 4, liite).

Perinteet-arvo

Arvon päämääränä oman kulttuurin tai uskonnon tapojen ja ideoiden kunnioittaminen, hyväksyntä ja niihin sitoutuminen (emt., 7). Esimerkkejä perinteet-arvon aiheista ovat hartaus/hurskaus, perinteiden kunnioittaminen, nöyryys, puolueettomuus, maltillisuus, oman aseman hyväksyminen (emt., 4, liite).

On helppo huomata, että yhdenmukaisuus ja perinteet ovat arvoina läheisiä niiden molempien päämäärän ollessa jonkinlainen alistuminen sosiaalisille odotuksille (siksi kuviossa 2 kapeampina sektoreina). Ero syntyy siitä mihin alistuminen kohdistuu. Yhdenmukaisuustyyppinen alistuminen kohdistuu niihin henkilöihin, joiden kanssa yksilö on usein kanssakäymisessä, kuten vanhemmat, opettajat, esimiehet ja johtajat. Perinteet-tyyppinen alistuminen kohdistuu abstraktimpiin kulttuurisiin ideoihin ja tapoihin. Myös ajallinen ero on merkittävä. Yhdenmukaisuus kohdistuu nykyhetken tilanteeseen ja vaihtuviinkin odotuksiin, kun taas perinteet kohdistuvat muuttumattomiin tai hitaasti muuttuviin menneisyydestä vaikuttaviin odotuksiin. (emt., 7–8.)

Schwartz on luonut useampia eri tapoja mitata perusarvoja. European Social Survey -aineistossa käytetään niin sanottua The Portrait Values Questionnaire -kyselyä sen lyhennyksessä 21 kysymyksen muodossa (Schwartz, 2006, 14). Kysymykset esitetään kuvauksina henkilöistä, heidän tavoitteistaan, pyrkimyksistään ja toiveistaan, mitkä ilmentävät perusarvon toteutumista. Esimerkki henkilön kuvauksesta The Portrait Values -kyselyssä:

”Hänestä on tärkeätä käyttäytyä moitteettomasti. Hän haluaa välttää tekemästä mitään, mikä toisen mielestä on väärin.”

Vastaaja ilmoittaa jokaisen kuvauksen kohdalla, kuinka paljon tai vähän kuvaus muistuttaa itseä. Vastaukset annetaan välillä 1–6, jossa 1 = erittäin paljon samanlainen kuin minä; 6 = ei lainkaan samanlainen kuin minä. Näin kysyttäessä taustalla olevat arvot tulevat selvitettyiksi ilman että niitä suoraan kysytään tai ne nimetään vastaajalle. (Schwartz, 2001, 273.)

Schwartz painottaa, että kyselyllä selvitetään arvojen prioriteettia, niiden suhteellista tärkeyttä, eikä se sovellu arvojen absoluuttisen tärkeyden selvittämiseen. Kyse on siis aina yhden vastaajan eri arvojen tärkeysjärjestyksestä. (Schwartz, 2006, 15.) On helppo huomata, että kahden eri vastaajan vastaus ”4” ei tarkoita samaa, jos toinen vastaaja arvioi kaikki muut arvot tätä tärkeämmiksi ja toinen vastaaja taas arvioi kaikki muut arvot tätä vähemmän tärkeäksi, jolloin toiselle vastaajalle arvo oli suhteellisesti tärkein ja toiselle vähiten tärkein.

Schwartzin ym. tutkimus (2010, 424) käsitteli perusarvojen ja poliittisten arvojen välistä yhteyttä. He tutkivat kuutta poliittista ydinarvoa suhteessa perusarvoihin. Poliittiset arvot olivat:

1. Laki ja järjestys: tottelevaisuus.
2. Traditionaalinen moraalit: uskonnolliset ja perhearvot.
3. Tasa-arvo: mahdollisuuksien tasa-arvo ja uudelleenjakot.
4. Yksityisyrittäjyys: taloudellinen individualismi ja hallinnon vähäinen puuttuminen talouden toimintaan.
5. Kansalaisoikeudet: vapaus toimia ja sanoa.
6. Sokea patriotismi: kyseenalaistamaton sitoutuminen ja maan kritisoinnin hyväksymättömyys.

Heidän keskeinen löydös on, että perusarvot selittävät selvästi enemmän jokaisen poliittisen arvon varianssista kuin itsearvioitu vasemmisto-oikeisto -ulottuvuus (mts., 446). Arvoista perinteet, yhdenmukaisuus ja turvallisuus selittävät useaa eri käytännön poliittista kantaa, muun muassa: negatiivinen yhteys maahanmuuton hyväksymiseen; positiivinen yhteys sotilasoperaatioon ulkomailla (mts., 429–431). Poliittiset arvot toimivat linkkinä perusarvojen ja äänestämisen välillä. Äänestäjä, joka tunnistaa eri puolueiden perusarvolataukset voi kokea äänestämällä suojelevansa perusarvojaan. Tosin harvoin äänestäjällä on näin syvällistä näkemystä, vaan puoluevalinta tapahtuu perusarvoja tiedostamatta. (mts., 432.).

Esimerkiksi ulkomaille suuntautuvan sotilasoperaation hyväksyminen liittyy sokeaan patriotismiin, perinteiseen moraaliin, ja negatiivisesti maahanmuuttajien hyväksyntään, koska kaikkia näitä selittävät konservatiiviset arvot. Mutta sokeaan patriotismiin yhteydessä oleva valta-arvo selittää myös vapaata yrittäjyyttä, ja on vaikea uskoa, että yksinkertainen ideologinen vasemmisto-oikeistojako voisi selittää näitä kaikkia poliittisia arvoja ja että ne järjestyisivät ideologisen jaon mukaan. Schwartzin arvojen kehämäinen rakenne selittää paremmin poliittisia näkemyksiä. (mts., 431.) Konservatiiviset arvot – ja näin ollen sokea patriotismi, laki ja järjestys, perinteinen moraalit – liittyvät perusmotivaation tasolla epävarmuuden, uhan ja muutoksen aiheuttamaan pelkoon ja ahdistukseen ja näin ollen itsestä huolehtimiseen ja menetyksen välttämiseen. Edellä mainitut poliittiset arvot ovat negatiivisessa yhteydessä universalismiarvoon, joten näiden arvojen kannattajalle ulkoryhmän hyvinvointi ei ole tärkeää. Nämä poliittiset arvot siis toteuttavat tiettyjä perusarvoja ja jättävät toiset perusarvot vähälle huomiolle, juuri Schwartzin perusarvojen kehämällin mukaisesti. (mts., 445.) Esimerkiksi henkilöt, joille turvallisuus ja valta ovat tärkeitä arvoja suosivat nationalistista politiikkaa, koska nationalismi antaa lupauksen turvallisuudesta ja vallasta. Samalla tavalla kuin perusarvot auttavat suunnistamaan elämässä yleensä, poliittiset perusarvot auttavat suunnistamaan rajatummassa politiikan maailmassa. Ei ole kuitenkaan olemassa konsensusta poliittisten ydinarvojen lukumäärästä tai sisällöstä. (mts., 423.)

Useat empiiriset tutkimukset eri maista osoittavat systemaattisen yhteyden Schwartzin 10 arvon ja poliittisten näkemysten ja ideologioiden välillä [Caprara, Schwartz, Capanna, Vecchione, & Barbaranelli, 2006; Caprara, Schwartz, Vecchione, & Barbaranelli, 2008; Piurko, Schwartz, & Davidov, 2011; Schwartz et al., 2014]. Tutkimusten mukaan ihmiset tapaavat äänestää niitä puolueita, joiden uskovat puolustavan heille tärkeitä henkilökohtaisia arvoja. Tulee muistaa, että arvot ovat Schwartzin mukaan puolustettavia asioita, sillä jos niiden toteutuminen on uhattuna, aiheuttaa tämä negatiivisen tunnetilan arvon kannattajalle. (Vecchione ym. 2015, 86.) Poliittinen aktiivisuus on tutkimusten mukaan negatiivisessa yhteydessä konservatiivisiin arvoihin (Vecchione ym. 2015, 85).

Toisaalta politiikan vaikutus arvojen toteutumiseen ei ole selvää: mitä esimerkiksi verojen laskeminen (tai kuntaliitosten lisääminen, Sote-uudistus, oppivelvollisuusiän nostaminen...) tarkoittaa arvojen kannalta, mitkä arvot tällöin pääsevät toteutumaan ja mitä arvoja rajoitetaan. Nostaako vai laskeeko tämä turvallisuutta tai yhdenmukaisuutta? Lisäksi kilpailevien puolueiden ehdokkaat voivat vedota samaan arvoon perustellessaan vastakkaisia politiikkaehdotuksiaan, esimerkiksi rauhan saavuttamiseen voidaan vedota, kun ajetaan sotilasoperaatiota tai sitä

vastustetaan. Sekä kongruentit että vastakkaiset perusarvot ovat yhteydessä, kehärakenteensa mukaisesti, eri politiikan kysymyksiin. Esimerkiksi turvallisuus-, perinteet- ja yhdenmukaisuusarvoilla on vaikutusta maahanmuuttomielipiteeseen, samoin kuin universalismi-, itseohjautuvuus- ja hedonismiarvoilla. Mikä arvo milloinkin vaikuttaa politiikan maailmassa on vaikeaa arvioida yksilölle itselleen, koskien tämän omia poliittisia mielipiteitä, mutta myös politiikan tutkimukselle. (Schwartz ym. 2010, 428.)

2.2. Kolme erilaista konservatiivisuutta

Kun ihmiset puhuvat konservatiivisuudesta tai oikeistolaisuudesta, he tarkoittavat yleensä yhtä tai, tulkintavaikeutta vielä lisäten, useaa seuraavista kolmesta: 1) pysyväluonteinen vakauden ja muuttumattomuuden kannatus (status quo -konservatiivisuus), 2) pysyväluontoinen talouden vapauden ja hallinnon vähäisen markkinoiden toimintaan puuttumisen kannatus (laissez-faire -konservatiivisuus), 3) pysyväluontoinen niin poliittisissa kuin sosiaalisissakin kysymyksissä tapahtuva tottelevaisuuden ja yhdenmukaisuuden kannatus, ja samalla vapauden ja erilaisuuden vastaisuus (autoritarianismi). (Stenner, 2009, 142.)

Autoritarianismi johtaa asenteisiin ja käytökseen, jotka muokkaavat sosiaalista todellisuutta kohti samanlaisuutta, ja rajoittaa erilaisuuden ilmenemistä niin ihmisissä, uskomuksissa kuin toiminnassa. Autoritaarisille luottamus poliittisiin johtajiin ja vähintään uskomus konsensukseen mielipiteissä ovat tärkeitä tunnetason rauhoittavia tekijöitä. Ykseys ja samanlaisuus läpi yhteisön, ei ole säilyttämisen asia vaan aktiivisen muutoksen kautta haettava tila. Pahin ärsyttävä tekijä autoritaariselle on, jos johtajat eivät ole luottamuksen tai kunnioituksen arvoisia, tai jos uskomuksia ei jaeta läpi yhteisön. Toisaalta heidän defenssinsä rauhoittuvat, jos johtajat ovat luotettavia ja konsensus on saavutettu. Tavoite autoritaariselle on siis ”meidän” puolustaminen ”niiltä”, tilanteessa, joka koetaan uhkaavaksi. Seurauksena on rodullisten ja etnisten vähemmistöjen, poliittisten toisinajattelijoiden ja moraalisesti poikkeavien syrjintä. (emt., 143.)

Autoritaariset tarpeet (samuus, ykseys) riippuvat suuresti persoonallisuuden Big Five -piirteistä ja kognitiivisesta kapasiteetista. Avoimuus uudelle -piirteen vähäisyys, mikä on suuresti perinnöllistä, selittää suurelta osin autoritaarisuutta. Kognitiivisista tekijöistä esimerkiksi verbaalinen kyvykkyys, joka heijastelee kognitiivista kapasiteettia yleisesti, vähentää merkittävästi autoritaarisia taipumuksia. (emt., 145.)

Status quo -konservatiivisuutta taas selittää Big Five -piirteistä tunnollisuus, erityisesti yhdessä jäykkyyden, järjestyksen- ja kontrollihalun kanssa. Myös ikä on merkittävä tekijä status quo -konservatiivisuudessa, iän myötä halu vakauteen lisääntyy, samoin jäykkyys ja uusien kokemusten epämieluisena pitäminen. (emt., 145.)

Laissez-faire -konservatiivisuus on ennen kaikkea kiinnostunut taloudellisesta tasa-arvosta tai epätasa-arvosta ja varallisuuden uudelleenjaosta. Tämän konservatiivisuuden lajin selkein selittäjä on sosioekonominen status: mitä parempiosainen henkilö taloudellisessa mielessä on, sitä vähemmän hän yleensä kannattaa hallinnon puuttumista taloudelliseen toimeliaisuuteen. (emt., 145.)

Näiden kolmen eri konservatiivisuuden niputtaminen yhteen on yleistä, mutta hedelmätöntä – se ei lisää ymmärrystä maailmasta. Ei ole syytä ajatella, niin kuin usein tapahtuu, että muutokselle haluttomat olisivat erilaisia ihmisiä vastaan sinänsä, sillä jo maassa olevat vähemmistöt ovat osa status quota; tai että taloudellisen vapauden kannattajat olisivat moraalisen yksimielisyyden asialla. Status quo -konservatiivit voisivat olla tärkeitä demokratian puolustamisessa kansallismielisyydeltä, jos eri konservatiivisuuksien ero tunnistettaisiin. Autoritarianismi ei välttämättä halua säilyttää status quota. Sosiaalinen muutos on sille väline matkalla yhteiseen päämäärään. Laissez-faire talouspolitiikkakaan ei ole sille välttämätön, päinvastoin, jos hallitus voi talouden ohjailullaan lisätä samuutta ja ykseyttä, on tämä toivottava asia autoritaariselle. Autoritarianismi on pääasiallinen ja muu konservatismi vain vähäinen yleisen erilaisuuden vastaisuuden selittäjä. (emt., 144.) On epäloogista niputtaa laissez-faire- ja autoritarianismi konservatiivisuuksia yhteen: että taloudessa haluttaisiin vapautta, mutta kaikessa muussa valtion puuttumista. Yleisesti ottaen ideologiset erot ovat pitkälti palautettavissa vapauden ja tasa-arvon eroon, kumpaa kannattaa enemmän. (emt., 146.)

Autoritarianismi on siis *erilaisuuden* vastaisuutta ja status quo -konservatiivisuus *muutoksen* vastaisuutta. Toisaalta näitä voi hahmottaa myös niin, että autoritarianismi on erilaisuutta vastaan *tilassa* ja status quo -konservatiivisuus erilaisuutta vastaan *ajassa*. Tällöin yhdistävä tekijä olisi erilaisuuden vastaisuus. (emt., 148.)

Autoritaariset suosivat alistumista hallinnolle. Heille aktiivinen muutoshakuinen hallinto on hyvä asia, jos johtajat ja päämäärä nähdään hyvinä. Autoritaariset toimet saavat lisääntyvää kannatusta konservatiiveilta, jos yleinen mielipide on fragmentoitunut ja instituutiot eivät herätä luottamusta. Vastaavasti konservatiivien autoritaarinen ajattelu ja toimien kannatus vähenee, mikäli politiikan konflikti tuntuu siedettävältä ja instituutioihin luotetaan. (emt., 154–155.) Laissez-faire-

konservatiivisuudella ei ole luontaista vetoa autoritaarisuuden suuntaan, päinvastoin suhteen pitäisi olla käänteinen, toisten halutessa vapautta ja toisten samuutta, jota ei voi ilman ohjailua saavuttaa. Autoritaaristen rasismien voisi ymmärtää myös yleisenä erilaisuuden vastaisuutena eikä välttämättä nimenomaan rotuun liittyvänä vastustamisena. (emt., 155.)

Yritän kahden politiikkakysymyksen, EU-vastaisuus ja maahanmuuttovastaisuus, kautta käsitellä autoritaarista konservatiivisuutta.

3. Aiempi tutkimus

Perusarvojen ja demokratiatyytyväisyyden välistä yhteyttä ei ole juuri tutkittu.

Demokratiatyytyväisyyden tutkimuksessa keskeinen käsite on ollut kongruenssi, eli mielipideyhteneväisyys demokraattisen systeemin eri osapuolten välillä, ovatko esimerkiksi päättäjien mielipiteet yhteneväiset yksittäisen kansalaisen mielipiteiden kanssa, jolloin tämän kansalaisen demokratiatyytyväisyys näyttää kasvavan (Reher, 2015, 160). Kongruenssi vaikuttaa jo puoluevalintaan, joka pohjautuu joko ideologiseen kongruenssiin, kilpailevien puolueiden ja niiden johtajien arviointiin tai puolueuskollisuuteen, tosin nämä kolme tekijää ovat osittain yhteneväiset ja sekoittuvat valintaa tehdessä (Singh, 2014, 313). Kun vaalit on käyty, demokratiatyytyväisyyttä laskee esimerkiksi kongruenssin puute vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudessa, tulonjakokysymyksessä ja mielipiteissä koskien Euroopan integraatiota (Stecker & Tausendpfund, 2016, 500). Toisaalta politiikan tutkimuksessa on löydetty korkeaa kongruenssia kansalaisten ja puolueiden sijoittumiselta vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella, mutta vähäisempää kongruenssia poliittisilla arvotuloilla kuten Euroopan integraatiossa, maahanmuutossa tai sukupuoli- ja kulttuurikysymyksissä (Ferland, 2020, 3). Kongruenssitutkimuksessa on osoitettu, että demokratiatyytyväisyys laskee merkittävästi, jos kansalaisten näkemykset eroavat hallinnon näkemyksistä Euroopan integraatiota ja tulojentausta koskien, ja vähäisemmässä määrin, jos eroja on koskien elämäntapakysymyksiä, maahanmuuttoa ja ympäristöasioita (Stecker & Tausendpfund, 2016, 492). Suomessa EU-kysymyksissä on ollut voimakasta kongruenssin puutetta, kun puolueiden johtajien on havaittu kannattavan Euroopan unionia puolueen kannattajia ja äänestäjiä enemmän (Pesonen 2001, 132–133). Tämä on tehnyt Euroopan unionista eliittijohtoisen projektin ja etäännyttänyt eliittiä ja kansaa toisistaan (Grönlund & Westinen, 2012, 168). Setälän mukaan Euroopan unioni ei ole projektina kovinkaan demokraattinen ja sen kohdalla kansalaisen vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset. Hän

kysyy, perustuuko koko EU-järjestelmä nimenomaan siihen, että se ei ole rakenteena selkeä eikä kansalaisia osallistava, ja että onko tämä edellytys unionin kyvyille ajaa päämääriään, joista taloudellinen kilpailukyky on keskeinen. (Setälä, 2006, 11.)

Mayne ja Hakhverdian erottelevat kaksi erilaista ideologista kongruenssia: 1) egosentrinen kongruenssi on ideologista saman mielisyyttä päättäjän tai päättäjien ja yksittäisen äänestäjän välillä; 2) sosiotrooppinen kongruenssi tarkoittaa sitä kuinka yksittäinen äänestäjä arvioi ideologista samanmielisyyttä päättäjän tai päättäjien ja kansalaisten yleensä välillä (2017, 823). Kun ihmiset arvioivat demokratian toimivuutta on ilmeistä, että arvioissa tukeudutaan lähellä ja helposti saatavilla olevaan tietoon, – siis omaan itseen, omiin mielipiteisiin ja ideologiaan ja siihen, kuinka lähellä järjestelmän mielipiteet ovat omia mielipiteitä, eli egosentriseen kongruenssiin (mts., 826). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kansalaiset olisivat välttämättä itsekeskeisiä. Egosentrinen arvio voi hyvin toimia arvioinnin lähtökohtana (saatavuusharha), jossa kuitenkin huomioidaan myös muita (mts., 840.) Kuitenkaan sosiotrooppisen kongruenssin vaihtelun ei ole osoitettu olevan yhteydessä arvioon poliittisen järjestelmän toiminnasta, mutta egosentrisen kongruenssin on (mts., 824).

Ideologisen- ja asiakysymyskongruenssin lisäksi on olemassa myös niin sanottua prioriteetikongruenssia. Tämä tarkoittaa sitä, ovatko kansalaisen ja päättäjien arviot käsiteltävien asioiden agendasta ja tärkeysjärjestyksestä yhteneväiset. Koska poliittisen järjestelmän tulisi heijastaa kansalaisten toiveita, huolia ja tarpeita, on prioriteetikongruenssi oleellinen demokratiatytyväisyyttä lisäävä tai vähentävä tekijä. (Reher, 2015, 160.) Prioriteetikongruenssi vaikuttaa demokratiatytyväisyyteen itsenäisesti riippumatta mielipidekongruenssista, tosin ihannetilanteessa päättäjät ja kansalaiset jakaisivat samanaikaisesti sekä prioriteetit että mielipiteet (mts., 163). Erityisesti Suomen kaltaisissa kehittyneissä demokratioissa prioriteetikongruenssi on tärkeä tekijä, koska kansalaisten demokratiatytyväisyyteen ei enää vaikuta demokraattisen järjestelmän perusasioiden toimivuus tai toimimattomuus, kuten korruptio tai vaaliepäselvyydet (mts., 161). Asioiden agendalle pääsy, siis päättäjien reagointi kansalaisten huoliin, on oleellinen demokratiatytyväisyyden tekijä vakiintuneissa demokratioissa. Tämä johtuu siitä, että kehittyvissä demokratioissa kansalaiset määrittävät demokratian usein sosiaalisten ja taloudellisten hyötyjen ja oikeuksien kautta, sekä instituutioina, kun taas vakiintuneissa demokratioissa oleellista on demokratian prosessiluonne, se kuinka asioita tehdään (mts., 164). Ehkä kehittyvissä demokratioissa sekoittuvat käsitykset demokratiasta ja markkinataloudesta. Tulee kuitenkin muistaa, että demokratia ei tuota mitään, sillä se on vain tapa hallita ja jakaa valtaa.

Käsiteltävien asioiden prioriteetti riippuu vähemmän perustavista arvoista kuin näkemykset itse asioista. Siksi on mahdollista, että päättäjät vastaavat kansalaisten huoliin ottamalla asian esille, esimerkiksi maahanmuuton tai Euroopan integraation, mutta ajavat asiassa eri päämäärää kuin mitä kansalaisten enemmistö toivoisi. Päinvastainen on myös mahdollista, että kansalaiset ja päättäjät jakavat näkemyksen jostakin asiasta, mutta se ei nouse esille, koska päättäjien prioriteetti on eri kuin kansalaisten. Prioriteetti voi muuttua nopeastikin, mutta arvoihin pohjaavat asiamielipiteet muuttuvat yleensä hitaasti. (mts., 162.)

Asioiden saama huomio, ilman muutosta eliitin näkemyksissä, toimii myös eliitin hyväksi, koska sen avulla voidaan antaa kuva, että päättäjät reagoivat kansalaisten huoliin (mts., 172). Asioita nousee kilpailemaan prioriteetista kolmesta eri lähteestä: kansalaisten toiveista, päättäjien toiveista tai ulkoisista syistä. Usein politiikan eliitti nostaa jonkin asian itse esille ja yrittää sitten vakuuttaa kansalaiset asian tärkeydestä. Ulkoisia agendaan vaikuttajia on esimerkiksi media. (mts., 162–163.) Merkittävälle osalle kansasta tiedot ja mielikuvat politiikasta ovat jo pitkään muodostuneet pääasiassa median kautta, eikä suurin osa kansasta viitsi perehtyä syvällisesti poliittisiin kysymyksiin (Borg, 2012, 240).

Arvomuutokset yhteiskunnassa voivat syntyä kahta kautta: joko kansalaisyhteiskunnassa tai puolueiden tuottamina. Yhden näkemyksen mukaan kansalaiset synnyttävät poliittisen kysynnän ja puolueet vastaavat siihen tarjonnallaan, eli reagoivat äänestäjäkunnassa tapahtuviin muutoksiin. Toisen näkemyksen mukaan puolueet tuovat politiikan agendalle asiakysymyksiä, jotka aiheuttavat eroja puolueiden välille, ja siten puolueet luovat tarjonnan edustamilleen arvoille, joihin äänestäjät vastaavat. Puolueet voivat näin aktivoida asiakysymyksiä, jotka ovat odotelleet äänestäjäkunnan mielissä. Oletettavasti arvomuutoksissa on kyse pidempiaikaisesta yhteiskunnallisesta kehityksestä, joka muuttaa sekä puolueiden toimintaa että kansalaisten arvoja ja asenteita. Yksi tekijä on myös Suomen ulkoa tulevat, äkkinäiset muutokset, jotka pakottavat kansalaiset ja puolueet reagoimaan ja ottamaan kantaa. (Westinen ym. 2016, 293.)

Se että ihmisten demokratiatyytyväisyys riippuu niin vahvasti päätösten ja niiden vaikutusten ja oman mielipiteen kongruenssista tai sen puutteesta on huolestuttavaa. Jos tyytymättömyys päätöksiin on jatkuvaa, voi tyytymättömyys muuttua tyytymättömyydeksi itse poliittiseen systeemiin, ja tämä voi auttaa populistis- ja ääripuolueiden nousua, mitkä taas voivat uhata demokraattisia instituutioita. (Ferland, 2020, 10.)

Kongruenssi on siis samanmielisyyttä päättäjien ja äänestäjien välillä. Kaikenlainen samankaltaisuus lisää tyytyväisyyttä, on se sitten sukupuoli, ikä tai etnisyys (Mayne & Hakhverdian, 2017, 840). Itsen kaltaisuus on siis jonkinlainen heuristinen tie arvioida päättäjät äänestäjän etua ajaviksi. Tällöin oman tutkimukseni kohde perusarvot on myös keskeinen samankaltaisuuden mitta.

Demokratiatyytyväisyyteen vaikuttaviksi tekijöiksi on kongruenssin lisäksi löydetty useita eri tekijöitä. Naiset ovat vähemmän tyytyväisiä kuin miehet; ikä laskee tyytyväisyyttä; koulutustason nousu lisää tyytyväisyyttä (Stecker & Tausendpfund, 2016, 502). Kansantalouden tila on yhteydessä demokratiatyytyväisyyteen (”it’s the economy, stupid” on oleellinen ohje kelle tahansa poliitikolle). Talouskasvu bruttokansantuotteena mitattuna nostaa tyytyväisyyttä ja nouseva työttömyys laskee demokratiatyytyväisyyttä, vaikka periaatteessahan näillä ei pitäisi olla tekemistä demokratian toimivuuden kanssa (Mayne & Hakhverdian, 2017, 833). Demokratiatyytyväisyyttä lisää matala korruptiotaso, oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen, instituutioiden laatu ja hyvä toiminta (Wagner ym. 2008, 30–31).

Voitto tai tappio vaaleissa on demokraattisen järjestelmän perusominaisuus ja siksi keskeinen tyytyväisyyden tai tyytymättömyyden lähde. Kuitenkin vaalien jälkeinen lopullinen hallituksen ideologinen kokoonpano vaikuttaa tyytyväisyysarvioon erillään häviäjä-voittaja-tekijästä. (Mayne & Hakhverdian, 2017, 841.) Erityisesti tämä korostuu Suomen järjestelmässä, jossa hallitus muodostetaan hallitustunnustelujen kautta ja hallitusohjelma on usean eri puolueen kompromissi.

Myös demokraattinen järjestelmä vaikuttaa tyytyväisyyteen, erityisesti se onko maassa enemmistö- vai konsensusjärjestelmä. Enemmistödemokratioissa voittajien tyytyväisyys nousee korkeammalle kuin konsensusdemokratioissa, kuten Suomessa. Enemmistödemokratioissa voitto tarjoaa hyvät mahdollisuudet toteuttaa omaa agendaa. Konsensusdemokratioissa voittajien tyytyväisyys ei nouse yhtä korkealle, koska voitto ei vielä anna vapautta oman agendan ajamiseen. (Singh, 2014, 311; Stecker & Tausendpfund, 2016, 494–495.) Enemmistöjärjestelmien ja konsensusjärjestelmien ydinero tiivistyy kysymykseen: kuka hallitsee. Enemmistöjärjestelmissä enemmistö; konsensusjärjestelmissä niin moni kuin mahdollista. (Anderson & Guillory, 1997, 68.)

Politiikan tutkimuksessa on selvinnyt, ettei perinteinen vasemmisto-oikeisto-jako kykene enää ryhmittelemään asiakysymysten mielipiteitä kansalaisilla eikä poliitikoilla. Lisäksi on arvioitu, että on olemassa systemaattista edustuksellisuuden vajeista niissä asioissa, jotka eivät järjesty vasemmisto-oikeisto-jaon mukaan. Näin ollen aliedustettuina päättävissä asemassa olisivat

arvokonservatiivit, Euroopan integraatioon kielteisesti suhtautuvat, ja talouskysymyksissä vasemmistoon lukeutuvat. (Stecker & Tausendpfund, 2016, 495.)

Koska äänestäjien mielipiteet Euroopan integraatiosta, maahanmuutosta, tulonjaosta, elämäntavoista ja ympäristöasioista eivät järjesty vasemmisto-oikeisto-jaon avulla, syntyy tästä edustuksellisen demokratian ytimessä oleva dilemma: on äänestettävä yhdellä äänellä valmiista mielipidepaketeista, joita eri puolueet äänestäjille tarjoavat (mts., 506). Edellä mainitusta johtuen, demokratiatyytyväisyyttä arvioitaessa vasemmisto-oikeisto-akselin lisäksi tulee huomioida erityisiä irrallisia asiakysymyksiä, esimerkiksi Euroopan integraatio, maahanmuutto, elämäntapakysymykset, tulonjako ja ympäristökysymykset (mts., 495–496). Euroopan integraatio on erotellut voimakkaasti myös Suomalaista puoluekenttää jo EU-taipaleen alusta lähtien, kun Suomi vuonna 1995 liittyi Euroopan unioniin ja edelleen vuonna 1999 Euroopan talous- ja rahaliitto EMUun (Grönlund & Westinen, 2012, 168).

Suuri osa väestöstä on tietämättömiä mitä eri ideologioita ja asioita eri puolueet ajavat, ja tästä syystä suuri osa vaalien jälkeisestä tyytyväisyyden noususta voi syntyä voittamisen tunteesta itsestään – kunhan nyt jotain voittaa (Singh, 2014, 309). Toisaalta voittanutta puoluetta äänestäneistä kaikki eivät ole ideologisesti läheisiä tähän voittaneeseen puolueeseen, eivätkä välttämättä siksi edes pidä siitä, vaikka äänestivät. Tämä voi johtua niin sanotusta strategisesta äänestämisestä, jolloin äänestää siten, että huonoista vaihtoehdoista vähiten huono voittaisi. Enemmistodemokratioissa omasta halutusta puolueesta voi joutua luopumaan isomman puolueen hyväksi, jos pienellä suosikkipuolueella ei ole mahdollisuutta voittaa. (Myös Suomen vaaleissa on pienpuolueita, jolloin voi strategisesti äänestää sellaista puoluetta, jolla on aidot läpimenomahdollisuudet, eikä aidosti haluamaansa pienpuoluetta.) Myös silkka tietämättömyys puolueiden ideologiasta ja ajamista asioista voi laskea tyytyväisyyttä vaalien jälkeen, kun puolueen todellinen luonne selviää äänestäjälle. Siksi kyselytutkimuksen teko aika suhteessa vaaleihin vaikuttaa sekin tuloksiin, koska voittajien vaalien jälkeinen euforia laimenee, ja kun aikaa kuluu, he näkevät hallinnon todellisen kyvyn tuottaa päätöksiä tai kompromisseja. Edellä mainituista syistä johtuen, kaikki vaalivoittajat eivät ole samanlaisia, ja siksi tulisi erotella optimaaliset (äänesti haluamaansa puoluetta, joka voitti) ja ei-optimaaliset voittajat (äänesti puoluetta, jota ei eniten halunnut, ja joka voitti). Vain niiden voittajien tyytyväisyys nousee, jotka ovat ideologisesti lähellä uutta hallintoa. (mts., 309–310.)

Yleisesti ottaen demokratiatyytyväisyys on melko vakaata eri aikoina (Berggren & Bjørnskov, 2019, 640). Tätä voisi selittää sekin, että kyselytutkimusten vastaajat vuorottelevat tyytyväisten ja

tyytymättömien rooleissa, riippuen siitä mitkä puolueet milloinkin pitävät valtaa, onko äänestäjä voittaja vai hävinnyt.

Kun kolmeakymmentä Euroopan maata, Suomi mukaan luettuna, tutkittiin vuosien 1993–2015 ajalta, kolme taloudellisen vapauden indikaattoria oli yhteydessä demokratiatyytyväisyyteen. Deliberalisoivat uudistukset laskivat demokratiatyytyväisyyttä ja liberalisoivat uudistukset lisäsivät tyytyväisyyttä. Status quo -tyyppinen asenne ei ollut merkittävää, koska tällöin mikä tahansa muutos olisi olleet epämieluisia. Liberalisoivat uudistukset eivät siis maksa poliittisena kannatuksena vaan demokratiatyytyväisyys nousee uudistusten jälkeen. (Berggren & Bjørnskov, 2019, 639.) Liberalisointimuutokset eivät aiheuta negatiivisia reaktioita demokraattisissa järjestelmissä, toisin kuin hallinnon kasvattaminen, mikä laskee demokratiatyytyväisyyttä. Taloudellisen vapauden lisääminen on positiivisessa yhteydessä demokratiatyytyväisyyteen. (mts., 632.)

On myös syytä huomioida demokratiatyytyväisyyden sisarkäsitteen poliittisen luottamuksen tutkimusta. Arvojen ja luottamuksen instituutioihin välistä yhteyttä ei ole juurikaan tutkittu. Luottamus instituutioihin tarkoittaa ihmisten ilmaisemaa uskoa tai kannatusta eri instituutioille. Jos ihminen luottaa instituutioon, tällöin hän uskoo, että tämä kyseinen instituutio on yleisesti ottaen pätevä, luotettava, lakeja ja asetuksia noudattava, täyttää tehtävänsä ja palvelee yleistä hyvää. Luottamus on siis enemmän kuin yksinkertainen affektiivinen reaktio, positiivinen tai negatiivinen tunne. Esimerkiksi turvallisuusarvo on positiivisessa yhteydessä instituutioluottamukseen, koska instituutiot palvelevat yleistä järjestystä ja ovat yhteiskunnan tapa organisoida. Vastaavasti itseohjautuvuusarvo on negatiivisessa yhteydessä luottamukseen, koska instituutiot potentiaalisesti rajoittavat yksilön toimintamahdollisuuksia. (Devos ym. 2002, 484.)

Yhteiskunnallisille instituutioille osoitettu luottamus pohjautuu siihen, miten ne suoriutuvat tehtävistään. Kansalaisten mielissä politiikka ja talous sekoittuvat vahvasti toisiinsa, joten kansalaisen kokemus kansantalouden tilasta ja arvio hallituksen kyvystä vastata muutokseen näkyvät myös siinä, kuinka kansalainen arvioi poliittisen järjestelmän. Talouspolitiikka on poliittisen luottamuksen kannalta kaikkein tärkein tekijä, vaikka instituutioiden onnistuminen myös muilla politiikkalohkoilla vaikuttaa kansalaisen arvioon järjestelmän toimivuudesta. Yksilön puoluekanta vaikuttaa sekä siihen, kuinka hän arvioi yhteiskunnallisten instituutioiden suoriutumista tehtävistään, että suoraan hänen kokemaansa poliittiseen luottamukseen. (Bäck ym. 2016, 383.) Vastaajilta on eduskuntavaalitutkimuksessa kysytty luottamusta eri instituutioihin, joista Euroopan unioni on ollut vähiten luotettu instituutio vuosina 2011 ja 2015 (mts., 384).

Useista eri maista on saatu näyttöä, että Schwartzin konservatiiviset arvot lisäävät luottamusta instituutioihin, ja että vastakkaiset arvot (itseohjautuvuus, virikkeisyys, hedonismi) laskevat luottamusta (Devos ym. 2012, 56). Tätä selittää se, että instituutioiden perustehtäviä on säilyttäminen: traditioiden ja tapojen säilyttäminen, sekä yhteiskunnan vakaudesta ja jatkuvuudesta huolehtiminen (Devos ym. 2002, 492). Uskonnolliset ja oikeistoon kuuluvat luottavat enemmän instituutioihin kuin ei-uskonnolliset ja vasemmistoon itsensä lukevat (mts. 481). Ihmiset kritisoiivat instituutioita enemmän sellaisissa maissa, joissa sosiaalinen ja taloudellinen vauraus on suurta, kuin alhaisemman sosiaalisen kehityksen maissa. Hyvän hallintotavan ja luottamuksen yhteys on vahva, sillä ihmiset luottavat sellaisiin poliittisiin instituutioihin, jotka ovat toimissaan läpinäkyviä ja ottavat vastuun tekemisistään. (Devos ym. 2012, 53.)

Politiikan tutkimuksessa niin sanottu identiteettipolitiikka on noussut merkittävään asemaan 2010-luvulla ja osittain syrjäyttänyt perinteisen ideologisen vasemmisto-oikeisto-jaon. Teoreettinen tausta politiikan polarisaatiolle on Tajfelin [1970] sosiaalipsykologian alaan kuuluva sosiaalisen identiteetin teoria, jossa ydinajatus on, että ihmiset hahmottavat maailmaa ryhmien kautta ja oma viiteryhmä tarjoaa sosiaalisen identiteetin, joka toimii ylpeyden ja itsetunnon lähteenä. Oman ryhmän on erotuttava muista, joten tästä seuraa maailman jakautuminen ”meihin” ja ”heihin”. Poliitikassa nämä kaksi ryhmää edustavat asiakysymyksen eri näkemyksiä, ja ilmiön vahvistuessa voimme puhua polarisaatiosta, mikä saattaa vaikeuttaa poliittisia keskusteluja ja yhteistyötä. Esimerkiksi perussuomalaisen voi olla vaikea osallistua samaan hallitukseen vihreiden tai vasemmistoliiton kanssa, koska mielipiteet esimerkiksi maahanmuuton suhteen eroavat niin suuresti. (Isotalo ym. 2020, 290–291.)

4. Konteksti

Luon seuraavissa kappaleissa katsauksen tutkimukseni kontekstiin. Ensiksi käsittelen aineiston kyselyn aikaisen hallituskauden tapahtumia, jotka voivat vaikuttaa koettuun tyytyväisyyteen. Tämän jälkeen käsittelen suomalaisia konservatiivipuolueita ja niiden arvoja, sitä ympäristöä, jossa suomalainen äänestäjä valintansa tekee.

4.1.Aineiston kyselyn aikainen hallituskausi

Tutkimukseni kyselyaineisto on kerätty syyskuun 2018 ja helmikuun 2019 välisenä aikana. Koska tutkimus käsittelee tyytyväisyyttä demokratian toimintaan, on oleellista saada kuva siitä mitä suomalaisessa politiikassa tapahtui kyselyä edeltäneinä muutamana vuotena. Hallituskausi alkoi 2015 ja jatkui yli kyselyajanjakson, joten se tarjoaa hyvän tarkastelujakson. Pidempi olisi turha, koska ”miesmuisti” on tunnetusti yllättävän lyhyt ja arviot demokratiasta pohjaavat helposti mieleen tuleviin seikkoihin. Käsittelen eduskuntapolitiikkaa ja eduskuntavaalitutkimusta, vaikka voi olla, että kyselyyn vastatessaan vastaaja ajatteli myös kuntapolitiikkaa tai Suomen toimimista osana Euroopan unionia. Toisaalta median vaikutus politiikan ymmärtämisessä on suuri, ja mediassa pääosaa näyttelee eduskuntapolitiikka.

Vuoden 2015 eduskuntavaalit voittanut keskusta muodosti päämisteriksi nousseen puheenjohtajansa Juha Sipilän johdolla hallituksen yhdessä perussuomalaisten ja kokoomuksen kanssa. Yhteistyö jatkui vielä sen jälkeen, kun perussuomalaisten eduskuntaryhmä hajosi Jussi Halla-ahon noustua puolueen puheenjohtajaksi kesäkuun 2017 puoluekokouksessa. Erikoisessa päätöksessä perussuomalaisista eronnut uusi eduskuntaryhmä jatkoi hallituksessa, mutta perussuomalaiset siirtyi oppositioon. (Borg ym. 2020, 50.) Sipilän hallitus muodostettiin oikeistolaiselle ja arvokonservatiiviselle arvopohjalle (Isotalo ym. 2020, 289). Vaalikauden 2015–2019 keskeisiä poliittisia asiakysymyksiä olivat sote- ja maakuntauudistus, maahanmuutto, ilmastokysymys, julkisen talouden säästöt ja leikkaukset, sekä vanhustenhoito (Borg, 2020, 50–51). Monet hallituksen päätökset ja yhteiskunnalliset tapahtumat lisäsivät hallituksen epäsuosiota. Esimerkkeinä vuonna 2015 tapahtunut maahanmuuttoaalto ja sen hoitaminen, kesällä 2016 solmittu kilpailukykysojimus ja lomarahojen leikkaukset, työttömien niin sanottu aktiivimalli, ja taksuudistus olivat aiheita, jotka julkisessa keskustelussa toistuivat hallituspuolueiden suosiota laskevinä asioina. (mts., 51.)

Vielä hallituksessa ollessaan perussuomalaisten ”painajainen” toteutui elokuussa 2015, jolloin maahan saapui päivittäin uusia turvapaikanhakijoita. Turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi ja Suomeen saapui yli 30 000 turvapaikanhakijaa, mikä oli noin kymmenkertainen verrattuna aikaisempiin vuosiin. Perussuomalaisille pakolaisvirta oli todellinen ”painajainen”, sillä puolue oli vaaleissa kannattanut tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa ja saanut siksi kannatusta. Jo puoli vuotta vaalien jälkeen puolue joutui hallituksessa lisäämään maahanmuuton määrärahoja ja ottamaan muutenkin vastuuta pakolaiskriisin hoidosta. Puolue kuitenkin sinnitteli hallituksessa ja sen kansanedustajat tukivat hallituksen päätöksiä, vaikka puolueen sisällä päätöksiä kritisoitiin. Mielipidemittauksissa puolueen kannatus laski jyrkästi. (Hämäläinen, 2020, 68–69.) Tosin

ensimmäinen hallitusvuosi laski kaikkien hallituspuolueiden suosiota ja hermostutti eri puolueiden kenttäväkeä (mts., 71).

Vuonna 2017 perussuomalaisten johtoon nousi erityisesti maahanmuuttokysymyksillä profiloitunut Jussi Halla-aho, ja samalla vaihtui puolueen koko puheenjohtajisto. Äänestyksessä Halla-ahon taakse asettuivat varsinkin ne perussuomalaiset, jotka olivat tyytymättömiä puolueen toimintaan hallituksessa. (mts., 71.) Pian puoluekokouksen jälkeen enemmistö puolueen kansanedustajista, ja samalla puolueen kaikki ministerit, irtautuivat eduskuntaryhmästä. Tämä itseään puolueen maltillisiksi enemmistöksi nimittänyt joukko perusti uuden eduskuntaryhmän, jolla jatkoi hallituksessa. Nimekseen se otti sininen tulevaisuus. Samalla perussuomalaiset siirtyi oppositioon. (Westinen ym. 2020, 308.)

Eron jälkeiset mittaukset osoittivat, että enemmistö perussuomalaisten kannattajista pysyi Halla-ahon ja perussuomalaisten takana. Osa siirtyi muiden puolueiden kannattajiksi tai jäivät seuraamaan politiikkaa sivusta. Sinisen tulevaisuuden kannattajiksi perussuomalaisten kannattajia ei mainittavasti siirtynyt, vaikka kaikki ministerit, Timo Soini, Jussi Niinistö, Sampo Terho ja Jari Lindström, siirtyivät uuteen syntyneeseen puolueeseen. (Hämäläinen, 2020, 73.)

Vuoden 2018 kysely osoittaa, että sinisten kannattajat olivat lähes kaikissa kysymyksissä samalla puolella kuin perussuomalaisten kannattajat, mutta perussuomalaisia maltillisempia mielipiteissään. Perussuomalaisten kannattajat suhtautuivat selvästi jyrkemmin esimerkiksi turvapaikanhakijoihin, tiedotusvälineisiin ja tutkijoihin, ja kanta suomalaisuuden etnisestä määrittymisestä oli tiukempi. Puoluehajaannuksen seurauksena perussuomalaisten gallupkannatus laski alle 10 prosenttiin, mutta toipui nopeasti ja eduskuntavaaleissa 2019 puolueen 17,5 prosentin kannatus teki puolueesta vaalien toiseksi suurimman. Puolue jäi suuresta kannatuksestaan huolimatta oppositioon. Alkuvuonna 2020 gallupit osoittivat puolueen kannatuksen nousseen jo noin 23 prosenttiin. (Westinen, 2020, 308.)

Hallituksen aika loppui kesken ja todella pitkään jatkunut sote-uudistus raukesi. Sipilä joutui 8. maaliskuuta 2019 (ESS-aineiston keruun jälkeen) tunnustamaan, ettei uudistusta saada valmiiksi ennen vaaleja. Tappio oli Sipilälle niin vaikea, että hän jätti hallituksensa eronpyynnön. Hallitus kuitenkin jatkoi vaaleihin saakka toimitusministeristönä. Maakuntauudistuksen kaatuminen oli suuri tappio keskustalle, jolla oli muitakin vaikeuksia ja mielipidemittausten mukaan osa puolueen kannattajista oli hylkäämässä puoluetta. Lisäksi maakuntien kannattajia suututti Anne Bernerin

johtolla tehty taksipalvelu-uudistus. Samaan aikaan puolueessa oli käynnissä sukupolvenvaihdos, kun toistakymmentä konkariedustajaa, ei enää asettanut vaaleihin ehdolle. (Hämäläinen, 2020, 77.)

Aiempaa jyrkemmin maahanmuuttovastaiseksi puolueeksi muuntuneelle perussuomalaisille oli hyötyä siitä, että maahanmuuttajien tekemiä seksuaalirikoksia tuli vuodenvaihteessa 2018–2019 ilmi Oulussa ja muissa kaupungeissa. Maahanmuuttovastaisen mielialan voimistuminen on ilmeinen syy puolueen kannatuksen vahvaan nousuun marraskuusta 2018 eteenpäin. (Borg ym. 2020, 52.) Perussuomalaisten kannatus siis nousi 2019 vaalipäivän lähestyessä; toistui sama ilmiö kuin 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa. Maahanmuuttokritiikin ohella puolue sai kannatusnostetta ilmastonäkemyksillään. Perussuomalaiset nousi toiseksi suurimmaksi puolueeksi ja sai saman määrän kansanedustajia kuin ennen hajoamistaan. (Hämäläinen, 2020, 77.)

Ilmastonmuutos- ja maahanmuuttoteemojen lisäksi perussuomalaiset nostivat esille puolueensa EU-vastaisuutta. Nämä kolme teemaa söivät tehokkaasti tilan perinteisesti eduskuntavaalikeskusteluja hallitsevilta talous- ja työllisyyskysymyksiltä, mikä oli hallituspuolueiden kannalta ikävää, koska juuri talous- ja työllisyyspolitiikassaan hallitus onnistui tilastojen valossa melko hyvin, eivätkä he päässeet näin tuomaan onnistumisiaan esille. (Borg & Paloheimo, 2020, 154.)

Hallituspuolueista vain Petteri Orpon johtama kokoomus selvisi ilman kannatustappiota, mutta kolmas sija oli varmasti pettymys. Sininen tulevaisuus menetti kaikki edustajanpaikkansa ja sai koko maassa vain 30000 ääntä. Keskusta hävisi vaaleissa 18 paikkaa, kolmanneksen eduskuntaryhmästään, ja näin suurimmasta pääministeripuolueesta tuli neljänneksi suurin. Kaksi päivää myöhemmin Juha Sipilä ilmoitti, että hän jättää keskustan puheenjohtajan paikan. (Hämäläinen, 2020, 78.)

Äänestäjien vuoden 2019 vaalien jälkeiset mielipiteet Sipilän hallituksen toiminnasta jakautuivat seuraavasti: onnistui hyvin tai erittäin hyvin 25 %; neutraali 29 %; epäonnistui 48 %. Harva (2 %) arvioi hallituksen onnistuneen erittäin hyvin. Vastaukset erosivat oletetusti sen mukaan, oliko vastaaja äänestänyt hallituspuoluetta: kokoomusta äänestäneistä 48 % arvioi hallituksen onnistuneen, ja keskustan äänestäjistä 63 % arvioi hallituksen onnistuneen. Erityisesti keskustan kohdalla suurta lukemaa selittää se, että puolueen äänestäjäkunta supistui merkittävästi 2015 vaaleista 2019 vaaleihin. Melko harva hallituspuolueen kannattaja arvioi hallituksen epäonnistuneen: kokoomusta keväällä 2019 äänestäneistä 25 % ja keskustan äänestäjistä 12 % arvioi Sipilän hallituksen epäonnistuneen. (Borg & Paloheimo, 2020, 159.) Nämä tapahtumat ja lukemat antavat aiheita kysyä, selittääkö lukuja kongruenssi vai puolueuskollisuus myös huonoina aikoina.

Oppositio puolueiden äänestäjistä kriittisimmin Sipilän hallitukseen suhtautuivat vasemmistoliiton äänestäjät, joista joka toinen katsoi hallituksen onnistuneen erittäin huonosti. Toiseksi kriittisimpiä olivat perussuomalaisien äänestäjät, joista 65 % katsoi hallituksen epäonnistuneen tehtävissään. Myös SDP:n, vihreiden ja RKP:n äänestäjien joukossa enemmistö vastaajista arvioi hallituksen epäonnistuneen. Oppositio puolueista vain kristillisdemokraattien äänestäjien joukossa oli enemmän Sipilän hallituksen toimintaan tyytyväisiä kuin tyytymättömiä. (emt., 160.)

2010-luvun jokaisena vuotena niitä, joiden mielestä hallitus on epäonnistunut tehtävässään, on ollut enemmän kuin niitä, joiden mielestä se on onnistunut tehtävässään hyvin. Sipilän hallituskausi poikkeaa taloudellisen suhdanteen ja hallitukseen kohdistuvan tyytyväisyyden suhteen edellisten vuosikymmenten peruslinjasta. Talouskasvu alkoi vaalikauden aikana nousta, mutta hallituksen suosion nousuksi tämä ei muuttunut. Syitä voivat olla ikäviksi koetut taloustoimet, joilla hallitus talouskasvua tavoitteli. (Paloheimo & Borg, 2020, 129.)

Vaalilupausten maine on todella huono, mikä ilmenee niin julkisessa keskustelussa kuin kyselytutkimusten tuloksissa. Vuoden 2016 International Social Survey Programme -kyselyssä [ISSP ja Melin 2018] alle 20 % suomalaisista oli samaa mieltä väittämän ”valitsemamme kansanedustajat pyrkivät pitämään vaalilupauksensa” kanssa. Vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimuksen mukaan yli 60 prosenttia äänestäjistä oli samaa mieltä väittämän ”koskaan ei voi luottaa minkään puolueen vaalilupauksiin” kanssa. Vaalilupausten pitäminen ei kuitenkaan aina kerro demokratian toimivuudesta, sillä olosuhteet voivat vaalien jälkeen muuttua siten, että lupauksia ei enää edes toivota pidettävän. (Ylisalo, 2020, 223–224.)

4.2. Suomalaiset konservatiivipuolueet ja niiden arvot

Edustuksellisessa demokratiassa kansalaisen tyytyväisyys syntyy siitä, että hän löytää poliittisia arvojaan vastaavan puolueen ja/tai edustajan, joka kykenee toiminnallaan ajamaan arvojen toteutumista. Siksi tutkimukseni kannalta on oleellista luoda lyhyt katsaus suomalaisiin konservatiivipuolueisiin.

Suomessa perinteisiä arvoja ovat puolueiden äänestäjistä kannattaneet perussuomalaisien, keskustan ja kristillisdemokraattien äänestäjät (Grönlund & Westinen, 2012, 177). Perinteisten arvojen kannattaminen lisää todennäköisyyttä, että henkilö äänestää keskustaa tai kristillisdemokraatteja

(Borg & Paloheimo, 2020, 152). Ydinperheiden aseman vahvistaminen on tärkeää kristillisdemokraattien, keskustan ja perussuomalaisten äänestäjille. Kristillisdemokraattien äänestäjät toivovat muita yleisemmin lisää lakia ja järjestystä. (Suuronen ym. 2020, 278.) Kansalliskonservatiivisimmat äänestäjät löytyivät 2019 eduskuntavaalitutkimuksessa kristillisdemokraateista ja perussuomalaisista. Perussuomalaiset ovat siirtyneet yhä kauemmas suuntaan, jossa korostuvat perinteiset arvot, vahvan johtajan kaipuu ja nationalismi. (Isotalo ym. 2020, 299.)

Perussuomalaiset on perinteisen suomalaisen kulttuurin puolustaja ja sen äänestäjät suhtautuvat negatiivisella asenteella kaikenlaisiin vähemmistöihin ja ylipäättään monikulttuurisuuteen (Grönlund & Westinen, 2012, 170). Vielä vuoden 2011 vaaleissa tärkeää oli ”duunarivasemmiston” asiat ja arvot (emt., 178). Keskustan arvokonservatiivisuus ilmenee siinä, että puolueen äänestäjät painottivat keskimääräistä enemmän kristillisiä- ja perhearvoja (emt., 176). Kristillisdemokraattien johtajatuksena on ollut kristillisten arvojen puolustaminen ja liiallisen sallivuuden vastustaminen uskontoon ja etiikkaan liittyen. Lisäksi päihde- ja perhepolitiikka ovat olleet puolueen keskeisiä teemoja. (emt., 169.)

2010-luvun poliittinen ilmiö on Suomessa ollut perussuomalaisten nousu suurimpien puolueiden joukkoon ja jopa suurimman kannatuksen puolueeksi huhtikuussa 2019 (Taloustutkimus Oy, 2019). Nousu alkoi niin sanotulla ”jyttyllä” vuoden 2011 eduskuntavaaleissa, jolloin puolue sai yli 19 % äänistä ja 39 edustajanpaikkaa. Samoissa vaaleissa keskustapuolue menetti yli 7 prosenttiyksikköä kannatuksestaan. (Borg, 2012a, 18–19.)

Perussuomalaiset oli vuoden 2011 vaaleihin asti SMP:läisen perinteen jatkajana ”pienen ihmisen asialla”, mutta 2010-luvulla puolueen painotus on siirtynyt yhä selvemmin maahanmuuttoon. Perussuomalaiset ovat vihreiden tapaan olleet haluttomia sijoittamaan itseään vasemmisto-oikeistoakselille tai puhumaan poliittisten arvojensa sijoittumisesta tuolle akselille, mutta perussuomalaisten äänestäjäkunta on kyselytutkimusten perusteella siirtynyt vaali vaalilta yhä enemmän oikealle. (Westinen ym., 2020, 320.) Ylä-Anttila kirjoittaa perussuomalaisten muuttumisesta seuraavasti: ”Samalla kun kansakunnan merkitystä on korostettu entisestään, vielä eduskuntavaaliohjelman 2007 hallinnutta vasemmistopopulistista köyhän kansan ja rikkaan eliitin vastakkainasettelua on hillitty. Samalla kansan viholliseksi määriteltävä eliitti on perussuomalaisten teksteissä pitkälti vaihtunut kotimaan ”rötösherroista” Euroopan unioniin sekä monikulttuurisuuden ja vapaan liikkuvuuden puolustajiin.” (Ylä-Anttila, 2014, 195.)

Vuoden 2015 vaaleissa perussuomalaisista tuli ”oikeistolainen työväenpuolue”, sillä se samaan aikaan lisäsi kannatustaan työntekijöiden joukossa ja siirtyi ideologisesti kohti oikeistoa. Perinteisesti työntekijät on kuitenkin liitetty vasemmistoon. (Westinen, 2016, 262). Vastoin julkikuvaa, kannattajien asenteet lieventyivät edellisistä 2011 vaaleista koskien maahanmuuttoa, ruotsin kieltä ja seksuaalivähemmistöjä. Kieli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoa koskien perussuomalaisten äänestäjät eivät enää eroa toisen konservatiivipuolueen keskustan äänestäjistä. (emt., 266.)

Perussuomalaisten oikeistolaistuminen vuosien 2011 ja 2015 välisenä aikana oli laajemminkin suomalaista yhteiskuntaa koskeva ilmiö: suomalaiset halusivat oikeistolaisempaa talouspolitiikkaa, enemmän markkina- ja yrittäjävetoisuutta ja vähemmän tuloerojen tasoittamista. Muutos on tapahtunut myös liberaalien arvojen lisääntymisenä: halutaan avoimempi ja liberaalimpi Suomi. (mts., 269.) Vaikka monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon on suhtauduttu julkisessa keskustelussa aikaisempaa positiivisemmin, laajamittaisempaa maahanmuuttoa toivoi vuonna 2015 kuitenkin vain 14 prosenttia kaikista suomalaisista (emt., 266).

Vielä vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänestäjiä ja puolueita saattoi ryhmitellä vasemmisto-oikeistoulottuvuudelle ja kulttuuri- ja moraaliarvoulottuvuudelle. Puoluevalintaan vaikuttivat siis sekä perinteiset sosioekonomiset kysymykset että uudenlaiset arvokysymykset. Ainoastaan perussuomalaisten äänestämiseksi ei vasemmisto–oikeistoulottuvuudella ollut selitysvoimaa. (Grönlund & Westinen, 2012, 183–184.) Äänestäjiä ja puolueita jakoivat myös suhteet Euroopan unioniin ja maahanmuuttoon. Esimerkiksi perussuomalaisten kannattajista Suomen eroa EU:sta kannatti 61 %, kristillisdemokraateista 48 % ja keskustasta 25 %. Laajamittaisempaa maahanmuuttoa kannatti perussuomalaisista 4 %, seuraavien puolueiden ollessa aivan eri kymmenlukuilla, >20 %. (emt., 172.)

Vuonna 2011 keskeisimmät perussuomalaisia äänestäjiä määrittäviä asiakysymykset olivat EU-kriittisyys ja maahanmuuton vastustaminen. Maahanmuuttoteema ei kuitenkaan ollut merkittävä puolueen uusille äänestäjille, vaan heille tärkein syy alkaa äänestää perussuomalaisia näyttää olleen halu muutokseen. Konservatiivipuolueelle sopivasti perussuomalaiset ovat vahvan presidentti-instituution kannattajia, mikä liittyy toiveeseen saada puolueita ja poliitikkoja kurissa pitävä vastavoima. (Borg, 2012b, 208.)

Vuoden 2015 eduskuntavaalituloksissa suomalaista äänestäjäkuntaa ei voida enää jakaa siististi nelikenttään, jossa perinteisen vasemmisto–oikeistoulottuvuuden poikki kulkee uudempi sosiokulttuurinen ulottuvuus. Samat väestöryhmät saattavat suhtautua liberaalisti joihinkin sosiokulttuurisiin kysymyksiin, esimerkiksi maahanmuuttoon, mutta samaan aikaan kannattaa vahvasti esimerkiksi lain ja järjestyksen tärkeyttä. Samoin on sosioekonomisessa ulottuvuudessa, jossa talouden vapautta kannattavat äänestäjät voivat samaan aikaan kannattaa tuloerojen kaventamista, mikä perinteisessä oikeistolaisessa talouspolitiikassa on nähty ristiriitaisena. Lisäksi edellisen kaltainen ”aatekartta” ei tavoittaisi äänestäjäkunnan eroja koskien esimerkiksi alue- ja EU-politiikkaa. (Westinen ym., 2016, 292–293.) Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa edelleen suhde Euroopan unioniin jakoi äänestäjiä ja puolueita, jolloin perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien äänestäjät suhtautuivat Euroopan unioniin keskimääräistä kriittisemmin. (emt., 285.)

Vuoden 2019 eduskuntavaalikyselyssä eri puolueiden äänestäjät erottuivat seuraavilla ulottuvuuksilla: suhtautuminen maahanmuuttoon, konservatiiviset tai liberaalit arvot, vasemmisto–oikeisto-jako, konflikti ympäristön ja talouskasvun välillä, eliitin ja kansan ero, ja maamme yksi- tai kaksikielisyys (Suuronen ym. 2020, 279). Maahanmuuttokysymys erotteli puolueiden äänestäjäkuntia eniten toisistaan. Perussuomalaisten äänestäjät ovat maahanmuuttovastaisimpia, ja maahanmuuttomyönteisimpiä ovat vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjät. Toiseksi merkittävin erotteleva kysymys on konservatiiviset arvot vastaan liberaalit arvot. Kristillisdemokraattien äänestäjät kannattavat konservatiivisia arvoja ja eroavat siten merkittävästi vihreiden, vasemmistoliiton ja RKP:n liberaaleista äänestäjistä. Konservatiivisia ovat myös perussuomalaisten ja keskustan äänestäjät. Vaikka tietyt liberaalit arvot keskittyvät edelleen tietyille puolueille, esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen oikeudet vihreille ja vasemmistolaisille, jotkin toiset liberaalit arvot kattavat lähes koko Suomen äänestäjäkunnan, esimerkiksi sukupuolten välinen tasa-arvo. (emt., 281.)

Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa perussuomalaiset lisäsivät kannatustaan voimakkaasti talous- tai työllisyystilanteen negatiiviseksi arvioivien keskuudessa. Näissä vaaleissa 37 prosenttia niistä, jotka arvioivat Suomen talous- tai työllisyystilanteen heikentyneen äänestivät perussuomalaisia. Tämä oli siis vastaajien kokemus asiasta, sillä todellisuudessa taloustilanne Suomessa parantui vuosina 2017–2019. Jonkinlainen peruspessimismi kuvastaa perussuomalaisia (vaikuttaako se demokratiatyytyväisyyteen?), sillä puolueen kannatus oli jo vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa korkeampi niiden keskuudessa, jotka arvioivat Suomen talous- ja työllisyystilanteen huononevan

kuin niiden keskuudessa, jotka uskoivat talouden paranevan. Perussuomalaiset vetoaa sekä Suomen että oman taloutensa pessimistisesti näkeviin. (Westinen ym., 2020, 316–317.)

Perussuomalaisten äänestäjäkunta ei ole homogeeninen ja se muuttuu vaalien välillä. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa perussuomalaisia äänestäneistä vain 52 prosenttia oli äänestänyt puoluetta jo vuonna 2015. Vuoden 2015 vaaleissa vain 54 prosenttia perussuomalaisten äänestäjistä oli äänestänyt puoluetta jo 2011 jyttyvaaleissa. Vuoden 2011 vaaleissa eduskuntaan valituista 39 edustajasta valittiin vuonna 2019 enää yhdeksän edustajaa jatkamaan. Toisin kuin yleisestä keskustelusta voisi päätellä, perussuomalaisten äänestäjät eivät olleet vuoden 2019 vaaleissa maahanmuutto- tai vähemmistövastaisempia kuin 2010-luvun alussa. Lisäksi läheskään kaikki perussuomalaisten äänestäjät eivät ole vähemmistö- tai ympäristöasiavastaisia. Vuoden 2019 vaaleissa sen äänestäjistä 32 prosenttia kannatti seksuaalivähemmistöjen oikeuksien vahvistamista, 34 prosenttia kannatti ympäristöystävällistä Suomea jopa talouskasvun kustannuksella ja 74 prosenttia kannatti sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä. (emt., 326–327.)

Kuitenkin puolueiden äänestäjäkuntien väliset ideologiset erot ovat kasvaneet merkittävästi 2000-luvulla, tätä voidaan kutsua ideologiseksi polarisaatioksi. Vasemmistoliiton äänestäjät ovat siirtyneet yhä enemmän vasemmalle, kohti viherliberaaleja arvoja. Keskustan ja kokoomuksen äänestäjät ovat hekin siirtyneet liberaalimpaan suuntaan. Perussuomalaisten äänestäjät ovat keskimäärin siirtyneet oikealle kohti vahvempaa kansalliskonservatismia. Isotalo ym. pahoittelee, ettei kyselyaineisto mahdollista sen tutkimista, ovatko muutokset syntyneet puolueiden uusista äänestäjistä vai ovatko myös puolueiden pitkäaikaiset kannattajat muuttuneet näkemyksiltään. (Isotalo ym., 2020, 301.) Äänestämättömät suhtautuvat äänestäjäkuntaa kielteisemmin erityisesti monimuotoiseen yhteiskuntaan (Westinen ym. 2015, 285). ESS-aineistoon sisältyy tietenkin myös äänestämättömiä.

Sosioekonomisiin yhteiskuntaluokkiin perustuva erottelu on menettänyt paljon poliittista merkitystään jo 60-luvulta alkaen, ja äänestäjien ryhmäidentiteetit ja elämäntyyli ovat muodostuneet entistä keskeisemmiksi äänestyspäätöksiä selittäviksi tekijöiksi (Isotalo ym., 2020, 301). Äänestäjien joukkoa ei voi enää hahmottaa ilman asiakysymyksiä, ja siksikin tutkimukseeni sisältyy kaksi poliittisia mielipiteitä mittaavaa kysymystä. Ihmisten massaa halkoo lukuisat eri Venn-diagrammit asiakysymysten kannattajia ja vastustajia ryhmitellen. Vasemmisto-oikeisto on menettänyt merkitystään, mutta edes yhden puolueen alla ei olla asiakysymyksistä samaa mieltä. Kuitenkin äänestäjämassan hahmottaminen vain yksittäisten asiakysymysten kautta ei välttämättä riitä asian ymmärtämiseksi, koska kuvasta tulee hyvin pirstaleinen. Perusarvot voisivat olla yksi tapa hahmottaa

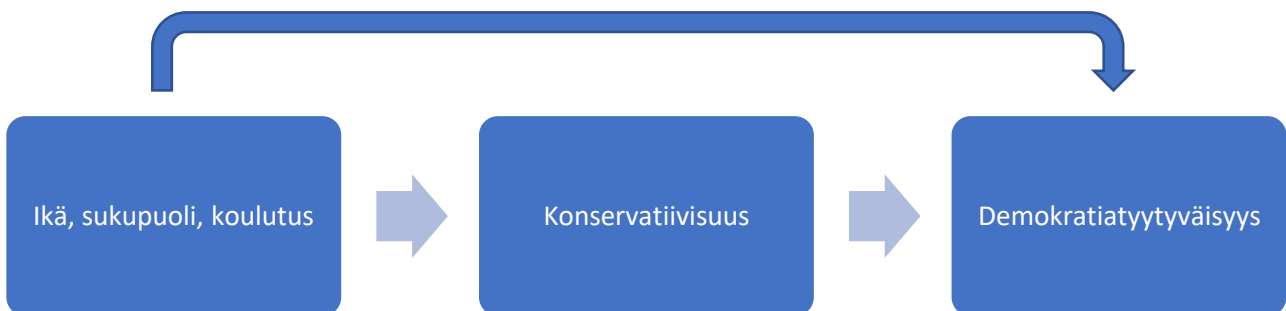
suomalaista äänestäjäkuntaa suurempina osajoukkoina, jolloin kokonaisuutta voisi helpommin hahmottaa.

5. Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tavoite on vastata tutkimuskysymykseeni: selittävätkö konservatiiviset arvot demokratiatyytyväisyyttä. Lisäksi selvitän voivatko politiikkakysymykset koskien Euroopan unionia ja maahanmuuttoa selittää yhdessä konservatiivisten arvojen kanssa demokratiatyytyväisyyttä tai muokkaavatko konservatiiviset arvot politiikkakysymysten ja demokratiatyytyväisyyden välistä yhteyttä. Lisäksi selvitän mikä on iän, sukupuolen ja koulutuksen vaikutus edellä mainituissa yhteyksissä.

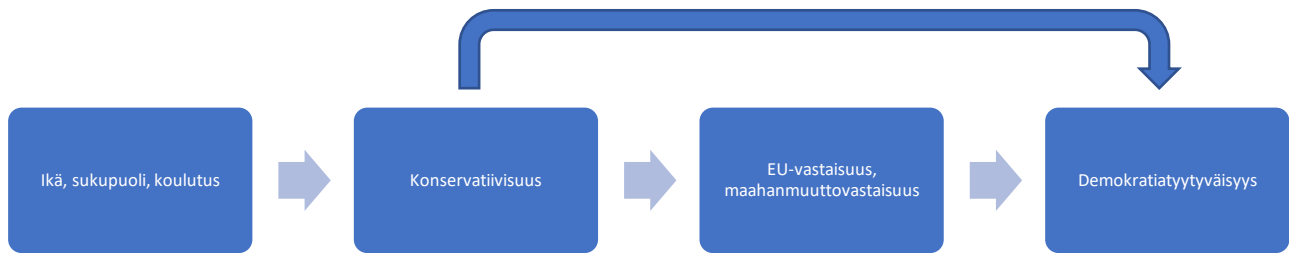
Nuolikuviot selventävät tutkimuksen rakennetta. Ensiksi tutkin arvojen ja vakioitavien taustamuuttujien yhteyttä demokratiatyytyväisyyteen (nuolikuvio 1). Tilastomallini 1 sisältää kaikki kyseiset muuttujat, jolloin tulee tutkituksi sekä vaikutusketju konservatiivisuuden kautta, että ylemmän nuolen kuvaama taustamuuttujien suora vaikutus vastemuuttujaan, mitä en kuitenkaan varsinaisesti keskity tutkimaan.

Nuolikuvio 1 – Arvot ja taustamuuttujat.

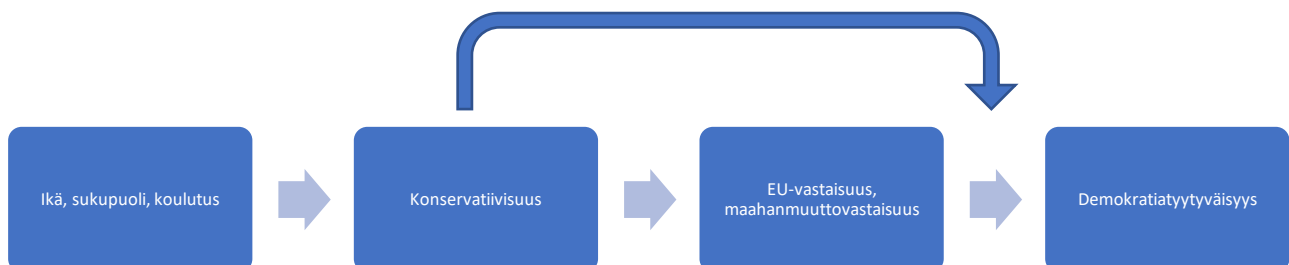
Seuraavaksi tutkin konservatiivisuuden vaikutusta politiikkakysymyksiin ja edelleen demokratiatyytyväisyyteen (nuolikuvio 2). Lisäksi tilastomallissani 2 syntyy ylemmän nuolen kuvaama vaikutus konservatiivisuudesta suoraan demokratiatyytyväisyyteen. (Tulee huomata, että nuolikuvioiden 1 asetelma sisältyy nuolikuviioon 2. Nuolia jätetty pois selkeyden vuoksi.)

Nuolikuviot 2 – Arvot ja politiikkakysymykset.

Lopuksi tutkin (nuolikuviot 3) muovaako (ylempi nuoli) konservatiivisuus politiikkakysymysten ja demokratiatyytyväisyyden välistä yhteyttä, toisin sanoen vaihtelee saman poliittisen mielipiteen (esim. voimakas EU-vastaisuus) vaikutus demokratiatyytyväisyyteen sen mukaan, onko henkilö konservatiivi vai liberaali. (Tulee huomata, että nuolikuviot 1 ja 2 asetelmat sisältyvät nuolikuviot 3. Nuolia jätetty pois selkeyden vuoksi.)

Nuolikuviot 3 – Muovautuminen.

Hypoteesini tutkimuksen alkaessa oli, että konservatiiviset arvot ovat negatiivisessa yhteydessä demokratiatyytyväisyyteen. Lisäksi hypoteesinani oli, että EU-vastaisuus ja maahanmuuttovastaisuus ovat negatiivisessa yhteydessä demokratiatyytyväisyyteen. Hypoteesini perustuvat mediasta syntyneeseen kuvaani, jonka mukaan tyytymättömyyttä politiikkaan on paljon, ja populismi on saanut lisääntyvää kannatusta, mikä todistaa halusta muutokseen. Kuitenkin aiemmin Schwartzin kolmen arvon mukaisen konservatiivisuuden, uskonnollisuuden ja oikeistolaisuuden on

osoitettu Sveitsissä tehdyssä tutkimuksessa lisäävän luottamusta instituutioihin, poliittinen järjestelmä mukaan lukien (Devos ym. 2002, 492).

6. Aineisto & menetelmät

Kuvaan seuraavaksi käytetyn aineiston ja siitä poimitut muuttujat. Lisäksi kuvaan ne muutokset, joita olen raakadatalle tehnyt ennen lineaariregressiomallin laatimista.

6.1. Aineisto

Käyttämäni aineisto on European Social Survey -aineiston kierroksen 9 Suomen osuus vuodelta 2019. Aineisto on kerätty aikavälillä 3.9.2018 – 18.2.2019. Vastaajia oli 1755 ja vastausprosentti oli 52,4. European Social Survey -kyselytutkimus toteutetaan joka toinen vuosi ja sillä selvitetään yli 15-vuotiaiden kansalaisten demografiaa, asenteita ja mielipiteitä eri Euroopan maissa. Satunnaisotannan otoskoko on vähintään 1500 niissä maissa, joissa on yli kahden miljoonan väestö. Aineisto on vapaasti ja ilmaiseksi kaikkien saatavilla. Lisätietoja aineistosta: www.europeansocialsurvey.org. (ESS ERIC, 2019)

6.2. Painottaminen

Painotin aineiston käyttämällä ESS-aineiston tarjoamista eri painotuksista *post stratification weight including design weight* -painokertoimia. Tämä painotus korjaa vastaamattomuudesta, kattavuudesta ja otannasta aiheutuvat virheet ("completely corrected"). Painokertoimet perustuvat sukupuoleen, ikään, koulutukseen ja asuinalueeseen. (Kaminska, 2020, 2–3.)

6.3. Menetelmät

Olen tutkinut IBM SPSS -ohjelmistolla (versio 26.0.0.0) aineistoani ja menetelmäni on ollut usean muuttujan lineaarinen regressio.

6.4. Vastemuuttuja

Selitettävä muuttujani on vastaajan tyytyväisyys demokratian toimivuuteen maassaan, eli Suomessa. Aineistossa muuttujasta oli kysytty vastaajilta: "Kuinka tyytyväinen olet siihen, kuinka demokratia

toimii Suomessa?” (Kysymys B30. Vastaukset asteikolla 0–10: 0 = äärimmäisen tyytymätön; 10 = äärimmäisen tyytyväinen).

6.5.Selittävät muuttujat

Kovariaatit ikä, sukupuoli ja koulutus on tärkeää vakioida jo yksinkertaisessakin mallissa, koska nämä vaikuttavat ihmisen sosialisointiin ja oppimiskokemuksiin, sosiaalisiin rooleihin, odotuksiin ja kykyihin. Taustamuuttujat määräävät elämäntilannetta, jossa henkilö kulloinkin on, ja jossa mahdollistuu tai estyy eri arvojen toteutuminen, ja koska tyypillisesti ihmiset sopeuttavat arvojaan elämäntilanteensa asettamin rajoihin. (Schwartz, 2006, 23–24.)

Selittävät muuttujani ovat (arvokysymykset kuten ne oli European Social Survey -aineistossa kysytyt):

1. Schwartzin konservatiiviset arvot:

Kuvailen lyhyesti ihmisten ominaisuuksia. Kuuntele jokainen kuvaus ja kerro, kuinka paljon tai vähän kuvaus muistuttaa sinua itseäsi. (Kysymys H1. Vastaukset: 1 = Erittäin paljon samanlainen kuin minä; 6 = Ei lainkaan samanlainen kuin minä.)

- 1.1. Hänelle on tärkeää elää turvallisessa ympäristössä. Hän välttää kaikkea, mikä voisi uhata hänen turvallisuuttaan. (Turvallisuus)
- 1.2. Hänen mielestään ihmisten pitää tehdä, kuten käsketään. Hänen mielestään sääntöjä pitää noudattaa aina, vaikka kukaan ei ole näkemässä. (Yhdenmukaisuus)
- 1.3. Hänestä on tärkeää olla nöyrä ja vaatimaton. Hän ei pyri keräämään huomiota osakseen. (Perinteet)
- 1.4. Hänelle on tärkeää, että valtio takaa hänen turvallisuutensa kaikkia uhkia vastaan. Hän haluaa, että valtio on niin vahva, että se voi suojella kansalaisiaan. (Turvallisuus)
- 1.5. Hänestä on tärkeää käyttäytyä moitteettomasti. Hän haluaa välttää tekemästä mitään, mikä toisen mielestä on väärin. (Yhdenmukaisuus)
- 1.6. Perinteet ovat hänelle tärkeitä. Hän pyrkii noudattamaan uskonnollisia sekä sukunsa tapoja. (Perinteet)

2. Poliittiset arvot / politiikkakysymykset:

- 2.1. Asteikolla nollasta kymmeneen, kuinka paljon henkilökohtaisesti luostat Euroopan parlamenttiin? (Kysymys B11. Vastaukset 0–10: 0 = En luota ollenkaan; 10 = Luotan täysin) (EU-kielteisyys)
- 2.2. Kun ajatellaan Euroopan unionia, jotkut ihmiset sanovat, että Euroopan yhdentymistä pitäisi viedä pidemmälle. Toisten mielestä se on jo mennyt liian pitkälle. Mikä numero asteikolla parhaiten kuvaa sinun mielipidettäsi? (Kysymys B37. Vastaukset 0–10: 0 = Yhdentymisen on jo mennyt liian pitkälle; 10 = Yhdentymistä pitäisi viedä pidemmälle.) (EU-kielteisyys)
- 2.3. Onko kaiken kaikkiaan mielestäsi haitaksi vai eduksi Suomen taloudelle, että muista maista muuttaa ihmisiä Suomeen? (Kysymys B41. Vastaukset 0–10: 0 = Haitaksi taloudelle; 10 = Eduksi taloudelle.) (Maahanmuuttokielteisyys)
- 2.4. Entä uskotko, että kulttuurielämä Suomessa heikentyy vai rikastuu, kun Suomeen muuttaa ihmisiä muista maista? (Kysymys B42. Vastaukset 0–10: 0 = Kulttuurielämä heikkenee; 10 = Kulttuurielämä rikastuu.) (Maahanmuuttokielteisyys)
- 2.5. Muuttuuko Suomi paremmaksi vai huonommaksi paikaksi asua, kun muista maista muuttaa ihmisiä tänne? (Kysymys B43. Vastaukset 0–10: 0 = huonompi; 10 = parempi) (Maahanmuuttokielteisyys)

3. Ikä

4. Sukupuoli

5. Kouluvuosien lukumäärä

6.6. Keskitetyt arvopisteet (centered value scores)

Schwartzin arvoille on laskettu keskitetyt arvopisteet Schwartzin antamien ohjeiden mukaan (valmis SPSS-syntaksi). Näin tulee tehdä, jotta eri vastaajien erot siinä kuinka he ovat vastausasteikkoa käyttäneet tulee otettua huomioon. Esimerkiksi, mikäli toinen vastaaja käyttää asteikkoa sen koko leveydeltä ja toinen sen suppeampaa osaa, eivät tällöin yksittäiseen kysymykseen annetut samat lukuarvot ole yhteismitalliset. Ensiksi laskin kullekin vastaajalle kaikkien 21 Schwartzin arvokysymyksen keskiarvon. Tämän jälkeen laskin kullekin vastaajalle yksittäisen konservatiivisuusarvon (turvallisuus, yhdenmukaisuus, perinteet) kahden kysymyksen keskiarvon (esimerkiksi turvallisuus: kysymykset 1.1. ja 1.4.), josta vähensin aluksi lasketun kaikkien arvovastausten keskiarvon. (Schwartz, 2020.)

6.7. Summamuuttujat

EU-kielteisyyssummamuuttuja on kysymysten 2.1. ja 2.2. keskiarvo niille vastaajille, jotka olivat vastanneet molempiin kysymyksiin. Vastausasteikko on käännetty siten, että arvojen kasvaessa kielteisyys lisääntyy.

Maahanmuuttokielteisyyssummamuuttuja on kysymysten 2.3., 2.4. ja 2.5. keskiarvo niille vastaajille, jotka olivat vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Vastausasteikko on käännetty siten, että arvojen kasvaessa kielteisyys lisääntyy.

6.8. Interaktiotermit

Muodostin kuusi interaktiotermiä (muuttujien tulo) Schwartzin konservatiivisuusarvojen ja politiikkakysymysten välille:

- I. Turvallisuus * EU-kielteisyys
- II. Turvallisuus * maahanmuuttokielteisyys
- III. Yhdenmukaisuus * EU-kielteisyys
- IV. Yhdenmukaisuus * maahanmuuttokielteisyys
- V. Perinteet * EU-kielteisyys
- VI. Perinteet * maahanmuuttokielteisyys

Interaktiotermeillä tutkin muovaavatko konservatiiviset arvot politiikkakysymysten ja demokratiatyytyväisyyden välistä yhteyttä. Interaktiotermi on siten symmetrinen, ettei matematiikka tarjoa vastausta siihen kumpi tulontekijöistä muovaa kumpaa, vaan tämä kysymys täytyy ratkaista muuta kautta. Ajatukseni tässä on se, että vakaampi tekijä (perusarvot) muovaa muuttuvampaa tekijää (poliittiset arvot). Perusarvot säilyvät oletettavasti yli vuosien, kun taas suhde politiikkakysymyksiin saattaa vaihdella. Jos esimerkiksi Euroopan keskuspankki päättäisi jakaa niin sanottua helikopterirahaa kaikille suomalaisille, voisi tämä vähentää EU-kielteisyyttä nopeastikin. Perusarvojen nopea muuttuminen ei ole samalla lailla ilmeistä, ja näin ollen ajattelen perusarvojen mahdollisesti voivan muovata politiikkakysymysten ja demokratiatyytyväisyyden välistä yhteyttä.

7. Tulokset

Taulukossa 3 olen kuvannut käytetyt muuttajat. Lopullisessa lineaariregressiomallissa N on 1490 vastaajaa. Miehiä aineistossa on 857 ja naisia 898. Vastaajien ikä vaihtelee välillä 15–90 vuotta, keski-ään ollessa 49 vuotta. Koulutus vuosissa -havaintoja on kaiken kaikkiaan 1746. Keskiarvo on 13,62 vuotta. Koulutusmuuttujan suurin lukema on 51 vuotta. Aineistossa 25 vuotta tai enemmän opiskelleita on 17. Osa tai kaikki näistä hyvin pitkistä ilmoitetuista koulutuksen kestoista voivat olla virheellisiä ilmoituksia, mutta ne ovat kuitenkin teoriassa mahdollisia. Vähäisen määrän ja teoreettisen mahdollisuuden vuoksi olen ottanut kaikki koulutushavainnot mukaan regressiomalliin.

Demokratiatyytyväisyyttä mitattiin asteikolla 0–10, keskiarvon ollessa 6,38. Turvallisuusmuuttujaa mitattiin asteikolla 1–6, keskiarvon ollessa 4,52. Yhdenmukaisuusmuuttujaa mitattiin asteikolla 1–6, keskiarvon ollessa 4,06. Perinteet muuttujaa mitattiin asteikolla 1–6, keskiarvon ollessa 4,02.

EU-kielteisyyttä mitattiin asteikolla 1–10. Pienin arvo oli 1,5 ja suurin 10, keskiarvon ollessa 5,50. Maahanmuuttokielteisyyttä mitattiin asteikolla 1–10. Pienin arvo oli 1 ja suurin 10, keskiarvon ollessa 4,79.

Taulukko 3 – Käytettyjä muuttujia kuvailevat tunnusluvut.

	N	Keskiarvo	Keskihajonta	Alin – ylin
Demokratiatyytyväisyys	1703	6,38	2,09	0–10
Turvallisuus	1741	4,52	1,01	1–6
Yhdenmukaisuus	1735	4,06	1,12	1–6
Perinteet	1738	4,02	0,99	1–6
Sukupuoli	1755			
Mies (48,9 %)	857			
Nainen (51,1 %)	898			
Ikä	1755	49,06	19,85	15–90
Koulutus vuosissa	1746	13,62	4,22	2–51
EU-kielteisyys	1555	5,50	1,56	1,5–10
Maahanmuuttokielteisyys	1649	4,79	1,71	1–10
N, lopullinen analyysi	1490			

Taulukon 4 korrelaatiomatriisista selviää käytettyjen muuttujien Pearsonin korrelaatiokertoimet. Selittävien muuttujien suurin keskinäinen korrelaatio on EU-kielteisyyden ja maahanmuuttokielteisyyden välillä (0,449). Toisen arvon lisääntyessä myös toinen lisääntyy, joten näiden arvojen voi ajatella liittyvän samaan ilmiöön. Seuraavaksi suurin selittävien muuttujien välinen korrelaatio on yhdenmukaisuus ja perinteet arvojen välillä (0,372). Tämä tulos on Schwartzin arvoteorian mukainen (kts. 1.7.1.). Kolmanneksi eniten selittävästä muuttujista korreloivat ikä ja perinteet (0,314), mikä on ilmeistä, jo yleisen elämäkokemuksen pohjalta.

Taulukko 4 – Pearsonin korrelaatiokertoimet käytetyille muuttujille.

	Demokratia- tyytyväisyys	Turvallisuus	Yhdenmukaisuus	Perinteet	Sukupuoli	Ikä	Koulutus vuosissa	EU-kielteisyys	Maahanmuutto- kielteisyys
Demokratia- tyytyväisyys		-0,057	0,053	-0,083	-0,113	-0,083	0,101	-0,445	-0,319
Turvallisuus	-0,057		0,265	0,168	0,053	0,208	-0,110	0,121	0,133
Yhdenmukaisuus	0,053	0,265		0,372	0,002	0,262	-0,183	0,023	0,142
Perinteet	-0,083	0,168	0,372		0,040	0,314	-0,241	0,152	0,207
Sukupuoli	-0,113	0,053	0,002	0,040		0,027	0,042	-0,034	-0,035
Ikä	-0,083	0,208	0,262	0,314	0,027		-0,156	0,103	0,005
Koulutus vuosissa	0,101	-0,110	-0,183	-0,241	0,042	-0,156		-0,103	-0,227
EU-kielteisyys	-0,445	0,121	0,023	0,152	-0,034	0,103	-0,103		0,449
Maahanmuutto- kielteisyys	-0,319	0,133	0,142	0,207	-0,035	0,005	-0,227	0,449	

Lihavointi = tilastollisesti merkitsevä luottamustasolla 95 %.

N = 1490

Taulukossa 5 esittelen lineaariregressiomallini 1, 2 ja 3. Vastemuuttujana malleissa on demokrationtyytyväisyys. Mallissa 1 on Schwartzin konservatiivisuusmuuttujat ja vakioitavat taustamuuttujat sukupuoli, ikä ja koulutus vuosissa. Schwartzin ohjeiden mukaan taustamuuttujat tulee huomioida, joten ne ovat siksi mukana kaikissa kolmessa mallissa. Malliin 2 lisäksi politiikkakysymysmuuttujat suoralla metodilla ja malliin 3 lisäksi interaktiotermit suoralla metodilla.

Taulukko 5 – Regressiomallit 1, 2 ja 3, vastemuuttujana demokrationtyytyväisyys.

	Malli 1		Malli 2		Malli 3	
	B	Luottamusväli 95 %	B	Luottamusväli 95 %	B	Luottamusväli 95 %
Vakio	6,95	6,44 – 7,46	10,68	10,09 – 11,27	10,60	9,99 – 11,20
Turvallisuus	-0,10	-0,22 – 0,01	0,01	-0,09 – 0,11	0,01	-0,35 – 0,38
Yhdenmukaisuus	0,24	0,14 – 0,34	0,20	0,11 – 0,29	-0,23	-0,57 – 0,11
Perinteet	-0,15	-0,26 – -0,04	0,00	-0,10 – 0,11	0,30	-0,06 – 0,67
Sukupuoli	-0,41	-0,60 – -0,23	-0,49	-0,66 – -0,33	-0,47	-0,64 – -0,31
Ikä	-0,01	-0,01 – 0,00	-0,01	-0,01 – 0,00	-0,01	-0,01 – 0,00
Koulutus vuosissa	0,04	0,02 – 0,07	0,02	0,00 – 0,04	0,02	0,00 – 0,04
EU-kielteisyys			-0,44	-0,50 – -0,38	-0,44	-0,51 – -0,38
Maahanmuuttokielteisyys			-0,18	-0,24 – -0,13	-0,18	-0,24 – -0,12
Interaktioid						
Turvallisuus * EU-kielteisyys					0,04	-0,03 – 0,10
Turvallisuus * maahanmuutto					-0,04	-0,10 – 0,02
Yhdenmukaisuus * EU-kielteisyys					0,12	0,06 – 0,18
Yhdenmukaisuus * maahanmuutto					-0,05	-0,11 – 0,01
Perinteet * EU-kielteisyys					0,00	-0,07 – 0,07
Perinteet * maahanmuutto					-0,06	-0,12 – 0,00
R ²	0,043		0,246		0,260	

Lihavointi = tilastollisesti merkitsevä 95 % luottamustasolla.
Sukupuoli: mies = 1, nainen = 2.

Mallin 1 varianssin selitysaste on 4,3 % ($R^2 = 0,043$), eli melko vähäinen (Cohen, 1988). Arvoista tilastollisesti merkitseviä selittäviä tekijöitä ovat yhdenmukaisuus ($B = 0,24$; luottamusväli 0,14–0,34) ja perinteet ($B = -0,15$; luottamusväli $-0,26 - -0,04$). Molemmat ovat siis konservatiivisia arvoja, mutta näistä yhdenmukaisuus nostaa ja perinteet laskee demokratiatyytyväisyyttä. Kaikki taustamuuttujat ovat tilastollisesti merkitseviä: suurin kerroin on sukupuoli (ikä) ($B = -0,41$; luottamusväli $-0,60 - -0,23$). Tämä tarkoittaa, että naissukupuoli lisää demokratiatyytymättömyyttä. Iän ja koulutuksen tilastollinen merkitsevyys ei välttämättä tarkoita käytännön merkittävyyttä, koska kertoimet ovat lähellä nolla (ikä $B = -0,01$; Koulutus $B = 0,04$), jolloin esimerkiksi iän vaikutus on suurimmillaankin samaa luokkaa sukupuolen vaikutuksen kanssa.

Mallissa 2 lisätekijöinä on kaksi politiikkakysymystä. Mallin varianssin selitysaste on 24,6 % ($R^2 = 0,246$), eli selvästi mallia 1 suurempi, ja Cohenin mukaan selitysaste on melko suuri (1988). Arvoista vain yhdenmukaisuus on tilastollisesti merkitsevä selittävä tekijä ($B = 0,20$; luottamusväli 0,11 – 0,29), jonka kasvaessa myös demokratiatyytyväisyys kasvaa. Molemmat politiikkakysymykset ovat tilastollisesti merkitseviä: EU-kielteisyys ($B = -0,44$; luottamusväli $-0,50 - -0,38$), ja maahanmuuttokielteisyys ($B = -0,18$; luottamusväli $-0,24 - -0,13$). Molempien politiikkakysymysten noustessa (siis kielteisyyden kasvaessa) demokratiatyytyväisyys laskee. Taustamuuttujista tilastollisesti merkitseviä olivat sukupuoli ja ikä. Naissukupuoli laskee demokratiatyytyväisyyttä ($B = -0,49$; luottamusväli $-0,66 - -0,33$).

Mallissa 3 lisätekijöinä on kuusi arvojen ja politiikkakysymysten interaktiotekijää. Mallin varianssin selitysaste on 26 % ($R^2 = 0,260$), eikä se siis juurikaan nouse mallia 2 suuremmaksi. Arvoista ei yksikään ole tilastollisesti merkitsevä selittävä tekijä. Molemmat politiikkakysymykset ovat tilastollisesti merkitseviä ja laskevat demokratiatyytyväisyyttä merkittävästi: EU-kielteisyys ($B = -0,44$; luottamusväli $-0,51 - -0,38$), ja maahanmuuttokielteisyys ($B = -0,18$; luottamusväli $-0,24 - -0,12$). Interaktiotermeistä vain yhdenmukaisuus * EU-kielteisyys on tilastollisesti merkitsevä ($B = 0,12$; luottamusväli 0,06–0,18). Interaktiotermi on siten symmetrinen, ettei matemaattinen malli anna vastausta siihen, kumpi osatekijä muovaa toista. Kuitenkin Schwartzin arvojen ajatellaan olevan hyvin vakaita ja perustavanlaatuisia suhtautumistapoja maailmaan, ja EU-kielteisyyden voi ajatella muuttuvan ajan kuluessa, joten interaktiotermi on täten tulkittavissa siten, että yhdenmukaisuus muovaa EU-kielteisyyden ja demokratiatyytyväisyyden välistä suhdetta niin, että vahvasti EU-kriittisen henkilön demokratiatyytymättömyys vähenee, mikäli yhdenmukaisuusarvo on hänen kohdallaan suuri. Taustamuuttujista tilastollisesti merkitseviä olivat kaikki: naissukupuoli ja ikä laskivat demokratiatyytyväisyyttä ja koulutus vuosissa nosti tyytyväisyyttä.

Yhteenvedona malleista 1, 2 ja 3 voi sanoa, että politiikkakysymykset ovat konservatiivisia arvoja merkittävämmät tekijät ennustettaessa tähän tutkimukseen valituilla muuttujilla demokratiatyytyväisyyttä.

8. Päätelmät

Tutkimukseni mukaan näyttää siltä, että konservatiivisista arvoista yhdenmukaisuus lisää suomalaisten tyytyväisyyttä demokratian toimintaan ja perinteet laskee tyytyväisyyttä. Kuitenkin perinteiden merkitys katoaa, mikäli tarkasteluun tuodaan mukaan poliittisista arvoista EU-kielteisyys ja maahanmuuttokielteisyys. Yhdenmukaisuusarvo kuitenkin vaikuttaa EU-kielteisyyden yhteyteen demokratiatyytyväisyyteen. Henkilöt, joille yhdenmukaisuusarvo on tärkeä ovat demokratiaan tyytyväisempiä kuin EU-kielteisyys voisi ennustaa. Mielenkiintoista konservatiivisissa arvoissa on se, että niiden vaikutus on kaksisuuntaista: toinen tilastollisesti merkitsevistä lisää ja toinen tilastollisesti merkitsevistä vähentää tyytyväisyyttä. Kokeilin myös Schwartzin konservatiivisista arvoista muodostetun summamuuttujan yhteyttä demokratiatyytyväisyyteen, mutta se ei ollut tilastollisesti merkitsevä, johtuen juuri siitä, että arvot vaikuttavat eri suuntiin. Hypoteesini siitä, että konservatiiviset arvot laskisivat tyytyväisyyttä demokratian toimintaan ei toteudu.

Mallini 1, jossa tutkin konservatiivisia arvoja, yhdessä taustamuuttujien kanssa, kykenee selittämään demokratiatyytyväisyyden vaihtelusta 4,3 %. Mallini 2, jossa mukana on lisäksi kaksi politiikkakysymystä, kykenee selittämään demokratiatyytyväisyyden vaihtelusta 25 %. Näyttää siis siltä, että EU-vastaisuus ja maahanmuuttovastaisuus selittävät demokratiatyytyväisyyttä paremmin kuin Schwartzin konservatiiviset arvot.

Naiset olivat miehiä tyytymättömämpiä, kuten aiemmin kansainvälisissä tutkimuksissa on selvinnyt. Koulutus vuosissa mitattuna lisäsi tyytyväisyyttä, kuten aiemmissa tutkimuksissa on selvinnyt. Koulutuksen vaikutus olisi voinut olla suurempikin, mikäli sitä olisi mitattu koulutustasona, mutta tällaista kategorista muuttujaa ei voinut käyttää lineaariregressiomallissa.

Tutkimukseni aineistossa vastaajien ikä vaihteli välillä 16-91 vuotta. Aineiston voisi myös rajata äänestysikäisiin, siis yli 18 vuotiaisiin suomalaisiin. Toisaalta selitettävä tekijä on *tyytyväisyys demokratian toimivuuteen*, eikä tämä liity ainoastaan äänestämiseen, koska demokraattinen

järjestelmä on laajempi kuin sen ilmeisin ominaisuus äänestäminen. Lisäksi demokratian toimivuutta voi arvioida niin sanotusti katsomosta käsin. Näistä syistä johtuen on mielestäni perusteltua ottaa mukaan myös 16-17 vuotiaat vastaajat.

Valitsin mukaan kaksi poliittisten arvojen muuttujaa (maahanmuuttokielteisyys ja EU-kielteisyys), jotta saan mitattua jollain lailla käsitettä *kansalliskonservatiivisuus*, tai Stennerin konservatiivisuuden lajeista autoritarianismia. Tällöin korostuvat kansakunta, sen identiteetti ja itsemääräämisoikeus, ja siksi valitsemani muuttujat, suhde Euroopan unioniin ja maahanmuuttoon, ovat perusteltuja.

Demokratiatyytyväisyys on käsitteenä vaikea, koska sen voi ymmärtää niin monella eri tavalla, ja tutkijan ja kyselyvastaajan ajatukset saattavat olla aivan erilaiset. Käsitteen kriitikot pitävät sitä vain indikaattorina vallassa olevan hallituksen kannatukselle, eikä poliittisen järjestelmän tuen mittarina (Rapeli & Koskimaa, 2020, 432). Ongelma siis on, osaako vastaaja vastausta antaessaan erottaa demokratian toimimisen systeeminä sen tuottamista päätöksistä? Päätösten vaikutus on kansalaisen paremmin nähtävissä, kun taas prosessi on suurelta osin piilossa ja siihen saadaan näkymä lähinnä median kautta. Esimerkiksi sote-uudistuksen neuvottelut tapahtuvat jossain vallan linnakkeissa, ja lakiesitys voi pitää sisällään vaikka 1500 sivua tekstiä. Ei kansalainen ole näiden kanssa tekemisissä, mutta saattaa kuitenkin käyttää terveyskeskuksen palveluita, joiden järjestäminen pohjaa päätettyyn lakiin ja vaikuttaa siten konkreettisesti kansalaisen elämään.

Luottamusta poliittiseen järjestelmään määrää kaksi tekijää: 1) poliittinen sosialisatio ja luottamus ihmisiin yleensä; 2) instituutioiden suoriutuminen tehtävistään. Näistä tekijöistä jälkimmäinen on tutkimusten perusteella selitysvoimaisempi. (Bäck ym. 2016, 381.) Koska luottamus ja tyytyväisyys helposti sekoittuvat, olisi siksi oleellista tietää tarkkaan mitä suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui kyselyä edeltävinä vuosina, ja kysyä ihmisiltä, kuinka he arvioivat poliittisten instituutioiden toiminnan onnistumista joidenkin avaintapahtumien aikaan (esimerkiksi sote-uudistus, maahanmuuttoasiat) kyseisellä ajanjaksolla. Nämä arviot voisivat selittää luottamusta demokratian toimintaan enemmän kuin vastaajien arvot.

Demokratian tilasta käydään jatkuvaa keskustelua. Mikäli konservatiiviset arvot eivät juurikaan selitä tyytymättömyyttä demokratian toimintaan (yhdenmukaisuus nostaa; perinteet laskee, mutta ei ole tilastollisesti merkitsevä malleissa 2 ja 3), vaan poliittiset arvot, on tämä tavallaan hyvä uutinen. Poliittiset arvot eivät ole samalla tavalla yksilöä määrääviä vaan ne voivat muuttua helpommin ajassa. Se kuinka instituutiot suoriutuvat tehtävistään ja poliittinen järjestelmä ottaa huomioon ja käsittelee

kansalaisten huolenaiheita antaa poliitikoille ja virkamiehille mahdollisuuden vaikuttaa omilla arjen toimillaan demokratiatyytyväisyyteen.

Ei ole vaikea keksiä syitä, joiden johdosta ihmiset pettyisivät demokratian toimivuuteen ajassamme: poliittiset virkanimitykset; vaalirahakohu; suomalainen tapa muodostaa hallitus, jolloin äänestäjä ei voi tietää minkälaiselle hallitukselle äänensä antaa; EU-tukien väärinkäytöt; vaalikampanjoissa annetut ja myöhemmin rikotut lupaukset; hallituspuolueen halu vaihtaa toisen hallituspuolueen pääministeri kesken vaalikauden; vuodesta toiseen jatkuva sote-vääntö, ja niin edelleen. On helppo pettää äänestäjien luottamus demokratiassa, jolloin osa äänestäjistä saattaa protestina lähentyä populistisia lupauksia ja samalla kääntää selkensä muutokselle ja uusille vaikutteille maailmalta. Yhtä uskottavaa on, että kansalliskonservatiiviset arvot ovat jo olemassa piilevinä, ja että maailmantapahtumat ja kotimaan politiikka saattavat ne aktivoida ja niitä vahvistaa.

Onko tutkimustuloksillani käytännön merkittävyyttä? Ehkä sitä kautta, että jos löydämme demokratiatyytyväisyyttä vähentäviä tekijöitä, kuten vaikka EU- ja maahanmuuttokysymykset, ei valtapuolueiden näitä asioita ainakaan kannata sivuuttaa vaan tarjota oma näkemys asioista ja laajentaa keskustelua. Kaikenlaisten asioiden tulisi löytää väylä demokraattisessa järjestelmässä. Esimerkkinä tästä oli perussuomalaisten hallituspaikka ja -vastuu Sipilän hallituksessa, mikä toisaalta päättyi puolueen repeämiseen kahtia ja kannatuksen laskuun, mikä kuitenkin oppositiossa palautui. Oikeistopopulistipuolueelle voi toisaalta olla strategisesti parempikin pysyä oppositiossa, sillä eurooppalainen kokemus näyttää, että koalitiollahituksessa toimimisen vaatimat kompromissit laskevat näiden puolueiden kannatusta (Kestilä-Kekkonen & Sipilä, 2020, 496). Toisaalta tulee huolehtia siitä, että instituutiot tekevät työnsä hyvin, esimerkiksi ajamalla Suomen etua Euroopan unionissa ja huolehtimalla maahanmuuton hyvästä toteutuksesta, ja näin saavuttavat arjen toimillaan kansalaisten luottamuksen, jota on vaikea erottaa demokratiatyytyväisyydestä. Näin voidaan myös ehkäistä ääriäänteiden lisääntymistä. Se että perustavat konservatiiviset arvot eivät juurikaan selittäneet demokratiatyytymättömyyttä (yhdenmukaisuus lisäsi tyytyväisyyttä; perinteet laski mallissa 1, ja mallissa 2 ei ollut tilastollisesti merkitsevä) on tavallaan lohdullinenkin tulos, koska näihin perusarvoihin on vaikea vaikuttaa ja siten nämä ihmiset olisivat olleet ryhmänä tavallaan ”menetetty tapaus”, mitä demokratiatyytyväisyyteen tulee. Lisäksi näyttäisi siltä, että EU-vastaisuus ja maahanmuuttovastaisuus määrittelevät jotain sellaista tyytymättömien ryhmää, jota ei voi perusarvojen kautta määrittellä. Riippumatta perustavista arvoista tyytyväisiä ja tyytymättömiä saattaa olla kaikissa arvoryhmittymissä, ja poliittiset arvot toivottavasti elävät ajassa ja saavat ihmiset joko demokratiatyytyväisiksi tai -tyytymättömiksi, mieluiten tietenkin oikeutetuista ja objektiivisista

syistä. Näin ollen poliittisella järjestelmällä on omalla toiminnallaan mahdollista vaikuttaa tyytyväisyyden määrään äänestäjäkunnassa.

8.1. Jatkotutkimusaiheita

Yritin kahdella politiikkakysymyksellä tavoittaa autoritaarista konservatiivisuutta. Laajasta European Social Survey-aineistosta voisi jatkotutkimuksessa yrittää luoda faktorianalyysillä jonkinlaista kansalliskonservatiivisuusmittaria, johon todennäköisesti valitsemani kaksi kysymystä sisältyisivät.

Jatkotutkimuksen kannalta voisi tutkia muita konservatiivisuuden lajeja ja miten ne ennustavat demokratiatyytyväisyyttä. Stenner listasi autoritaarisuuden lisäksi myös *laissez-faire*- ja *status-quo*-tyyppiset konservatiivisuudet. Näiden suhde demokratiatyytyväisyyteen olisi kiinnostava selvittää. Kokevatko *laissez-faire*-konservatiivit, että demokratia ei toimi, koska hallituspohja on liian vasemmistolainen tai Euroopan unioni säätelee liikaa yritysten toimintaa. Entä kokevatko *status-quo*-konservatiivit että maailma muuttuu liian nopeasti, kun maaseutu autioituu, autoilu muuttuu, syöminen muuttuu ja kaikki muuttuu eikä hallitus pysäytä muutosta. Myös näiden konservatiivisuuksien suhde toisiinsa olisi oleellinen tutkimuskohde, koska on ilmeistä, että näiden konservatiivisuuden alalajien välillä on yhteyksiä.

European Social Survey -aineisto mahdollistaisi myös maavertailun. Olisi mielenkiintoista vertailla maita keskenään ja selvittää mitä mallini kertoisi isobritannialaisten arvojen ja demokratiatyytyväisyyden suhteesta Brexit-kamppailun keskellä, tai tutkia Unkaria, jossa demokratian tila heikkenee ja valtaa pitävät kansalliskonservatiivit. Suomikin olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde, jos European Social Survey -kysely tehtäisiin nyt, kun mielipidetiedustelujen mukaan perussuomalaiset on kannatukseltaan suurin puolue (YLE uutiset 3.12.2020), mutta ei ole hallituksessa. Ehkä tämä nurinkurinen tilanne lisäisi konservatiivien tyytymättömyyttä demokratian toimivuuteen, missä kannatuksella on ajateltu saavutettavan valtaa.

Mayne ja Hakhverdian kirjoittavat, etteivät pidä tyytyväisyysarviota puhtaasti affektiivisena tai kognitiivisena asenteena vaan näiden sekoituksena ja että yhtenä tekijänä on arvio siitä kuinka hyvin poliittinen järjestelmä vastaa normatiivisia odotuksia demokratiasta (Mayne & Hakhverdian, 2017, 824–825). Tästä nousee ilmeinen tutkimusaihe: eroaako konservatiivien ja liberaalien normatiiviset odotukset demokratiasta?

Tärkeää olisi tutkia demokraattisen tyytymättömyyden muutosta Suomessa. Seurantatutkimuksella tulisi arvioida onko joidenkin väestöryhmien tyytymättömyys demokratiaan trendinomaisesti heikentynyt, sillä tällä voi olla vakavia seurauksia, kuten seuraavasta kappaleesta ilmenee.

8.2. Demokratian uhkat

Tutkimukseni mukaan tyytymättömyyttä demokratian toimintaan lisää EU-kielteisyys ja maahanmuuttokielteisyys. Lisäksi Schwartzin konservatiivisista arvoista perinteet laskee tyytyväisyyttä. Yhdessä näillä voidaan ajatella määrittyvän tietynlainen konservatiivisten tyytymättömien ryhmä Suomessa. Tätä ryhmää voisi arvojensa perusteella kutsua kansalliskonservatiiviseksi. Se onko tämä ryhmä ollut tyytymätön pidempään olisi oleellinen kysymys, sillä pitkään jatkuva tyytymättömyys muodostaa uhkan demokratialle. On vaikea uskoa, että kaikki kansalaiset olisivat demokratiassa pitkään tyytymättömiä, sillä vallassa olevat ja siten harjoitettu politiikka muuttuvat ajan kuluessa. Tällöin ainakin jokin ryhmä on oletettavasti tyytyväinen. Näin ollen tyytymättömyys koskee jotakin tai joitakin väestöryhmiä, osaa äänestäjäkunnasta. Nämä tyytymättömät ryhmät tulisi tuntea, jotta heitä voitaisiin kuulla ja heidän toiveisiinsa voitaisiin reagoida, sillä pitkään jatkuva tyytymättömyys on uhka myös niin kutsutuille vakiintuneille demokratioille. Liberaalidemokraattisten maiden nykytilaan sisältyy uhka, jonka esimerkiksi populismi ja illiberalismi aiheuttavat. Liberaalidemokratia on se yhteiskuntajärjestys, jossa suurin osa eurooppalaisista elää. Näyttäisi siltä, että molemmat, niin liberaalit periaatteet kuin demokratia, ovat nykytiedon ja -kokemuksen valossa välttämättömiä (ei kuitenkaan riittäviä) hyvän elämän ehtoja. Matka liberaalidemokratiasta autoritaariseen hallintoon kulkee illiberalismin kautta, jolloin demokratiaa hyödyntäen liberaaleja oikeuksia ja periaatteita rajoitetaan.

Edustuksellisen demokratian on hallintomallina katsottu olevan kriisissä, mutta yksimielisyyttä tästä ei kuitenkaan ole. Kriisin merkkeinä on nähty lisääntyvä demokratiatyytymättömyys ja epäluottamus harjoitettua politiikkaa ja koko järjestelmää kohtaan, samoin kuin demokratian heikentynyttä itseisarvoa ja haikailua autoritäärisempien hallintomuotojen suuntaan. Lisäksi kriisin merkkeinä on pidetty edustuksellisuuden puutteita (esim. arvokonservatiivien aliedustus, kts. 3.) ja politiikan elitisoitumista. Kansalaiset ovat kehittyneissä demokratioissa yhä vähemmän kiinnittyneitä demokraattiseen systeemiin. Lisäksi ylikansallisten epädemokraattisten toimijoiden, kuten keskuspankkien valta on kasvanut. Kansallisvaltioiden päätösvalta on kaventunut globalisaation myötä niin talous- kuin sosiaalipolitiikassa. Ylikansallinen päätöksenteko on heikentänyt demokraattista vallankäyttöä, jolloin kotimaan poliitikoilla on yhä vähemmän aitoa vaikutusvaltaa

lakeihin ja asetuksiin. Suomea koskee ennen kaikkea Euroopan unioniin etäännyntynyt päätöksenteko. (Setälä, 2006, 10; Borg ym. 2020, 45–46)

2000-luvun alun poliittinen ilmiö meillä ja maailmalla on ollut oikeistopopulismien ja arvokonservatismien nousu, mille arvopohjan muodostavat laki ja järjestys, auktoriteettien kunnioitus, monokulttuurisuus, perinteiset moraali- ja perhearvot sekä kaipuu vahvaan valtioon, joka suojelee tavallista ihmistä (Borg ym. 2020, 47). Syitä tälle on etsitty usealta suunnalta. Globalisaatiosta seurannut monikulttuurisuus ja sen vaikutus perinteiselle yhtenäiskulttuurille on lisännyt kansallismielisyyttä. Yhtenäiskulttuurin kato heikentää myös yhteisöjä ja lisää yksilökeskeisyyttä. Toisiaan seuraavat talouskriisit globaalissa ympäristössä ovat nekin lisänneet tyytymättömyyttä demokratiaan ja instituutioihin. Vanhojen valtapuolueiden aatteellisten erojen kaventuminen ja politiikan vaikeaselkoisuus on lisännyt poliitikkojen ja kansalaisten etäisyyttä toisiinsa. Lisäksi vanhat konsensusdemokratioiden valtapuolueet näyttävät kansalaiselle yhtenäisenä eliittien rintamana, jonka sisällä tapahtuvat neuvottelut (tai lehmänkaupat) näyttävät vaihtoehdottomalta. Tällaisessa tilanteessa populismilla on kysyntää. (Paloheimo, 2012, 328–329.) Toisaalta tuottaako populistien äänestäminen kuitenkin tyytyväisyyttä demokratiaan, on sekin kyseenalaista, sillä hallitusvastuu tuottaa eurooppalaisen kokemuksen mukaan usein pettymyksen (kts. 8. Päätelmät).

Populistinen kansalliskonservatismi ja autoritaarisuus ei kuitenkaan välttämättä ole demokratian vastainen, vaan ajaa tiettyjen arvojen, esimerkiksi kurin ja järjestyksen, palauttamista yhteiskuntaan. Monet radikaalioikeiston puolueet kannattavat esimerkiksi suoran demokratian lisäämistä, mikä on populismin ihanteiden mukaista (”kyllä kansa tietää”), mutta samalla myös yhdenlaista demokratian muotoa vahvistava toive. (Kestilä-Kekkonen & Sipinen, 2020, 479–480.)

Vuonna 2015 Eurooppaan saapuneet suuret pakolaismäärät koettiin uhkana demokratialle, kun samaan aikaan oikeistopopulismi lisäsi kannatustaan. Populistit eivät kuitenkaan menesty kaikissa Euroopan maissa: vuonna 2019 kannatus vaihteli nollan ja yli 40 prosentin välillä. (V-Dem-instituutti, 2019, 17.)

Demokratian konkreettisia uhkia ovat: heikko sitoutuminen demokraattisiin periaatteisiin, poliittisen vastapuolen legitimitietin kielto, väkivallan suvaitseminen, ja valmius rajoittaa kansalaisoikeuksia (Lührmann ym. 2020, 18). Illiberalismi on vaara demokratialle, koska se ei kunnioita kansalaisoikeuksia, oikeusvaltioperiaatetta, horisontaalista valvontaa ja vastuuta vallankäytön eri elinten välillä, ja samalla se lisää polarisoitumista (emt., 6). Illiberaalit eivät tietenkään kampanjoi avoimen autoritaarisella ideologialla, joka tähtää ohjelmassaan demokratian lakkauttamiseen, vaan

he päinvastoin esiintyvät demokratiaa uudistavina ja sitä edelleen kehittävinä, tosin heidän demokratiakäsityksensä on usein yksioikoinen, että enemmistön toive ja sen toteutuminen on riittävä ehto demokratialle (emt., 11). Nykyajan illiberaalit eivät tarjoa eksplisiittistä vaihtoehtoista ideologiaa (kommunismia, fasismia), eivätkä he tavoittele valtaa avoimella agendalla, vaan pyrkivät valtaan ja sitten pysymään vallassa (emt., 13).

Kun illiberaalit tavoittelevat demokraattista legitimitettä ja valtaa, he käyttävät usein populistista retoriikkaa ja väittävät olevansa todellisia kansan mielipiteen edustajia, toisin kuin kansasta etäännyntynyt eliitti. Todelliset demokratian uhkaajat ovat sekä populistieja että illiberaaleja. Illiberalismi on demokratian uhka, mitä populismi ei vielä yksistään ole, koska populismi on vain väline ja tyyli tehdä asioita. Populisteilla illiberaaleilla, ja monilla kansalaisilla, on monesti yksinkertainen demokratiakäsitys: että enemmistö saa päättää. Kuitenkin demokratiassa monet tai jopa kaikki ryhmät ovat jollain lailla tyytymättömiä. Kompromissit tähtäävät ristiriitojen sovitteluun, koska niitä ei voi kadottaa. Populistit illiberaalit hyödyntävät tätä eroa yksinkertaisen demokratian ideaalin ja sekavan todellisuuden välillä. Lisäksi populistinen retoriikka kätkee illiberaalien ajatusten vaarallisuuden demokratialle: he esiintyvät uudistajina, vaikka ovat heikentäjiä. (Lührmann ym. 2020, 13.)

Nykyajan autokratia alkaa äänestämisestä (emt., 4). Unkari ja Puola toimivat tästä varoittavana esimerkkinä. Siksi demokraattisten toimijoiden tulisi miettiä tarkkaan, kuinka toimia näiden voimien kanssa. Poliittisilla toimijoilla on suuri vastuu, koska heidän lyhyen aikavälin toimintansa ja valinnat ratkaisevat demokratian suunnan. Esimerkiksi I- ja II-maailmansodan välillä useat maat, Suomi mukaan luettuna, kohtasivat samoja ongelmia kuin Saksa ja Italia, mutta lopulta vain näissä kahdessa maassa illiberaalit voimat saivat vallan. On esitetty, että konservatiiviset poliittiset toimijat päätöksellään tehdä yhteistyötä äärioikeiston kanssa ratkaisivat kehityksen, jonka lopussa demokratiaa ei Saksassa ja Italiassa enää ollut. (emt., 4.)

Illiberaalit haastajat asettavat demokraattiset poliitikot vaikean valinnan eteen: pitäisikö illiberaalit ottaa mukaan politiikkaan, jolloin heidän asiansa saa legitimitetin; vai tulisiko heidät sulkea pois, jolloin osa äänestäjistä pettyy entisestään, koska heille osa illiberaalien esille nostamista kysymyksistä on tärkeitä (Lührmann ym. 2020, 9). Polarisoituminen aiheuttaa ongelmia vanhoille valtuutetuille, koska suhteellisessa järjestelmässä hallituksen muodostaminen voi käydä vaikeaksi, jos ääripuolueita ei oteta mukaan hallitusneuvotteluihin. Juan Linz on sanonut, että demokraattinen romahdus tapahtuu, kun puolueiden halu hallita lakkaa systeemin vastaisten puolueiden paineessa. (emt., 15.)

Useimmissa maissa illiberaalit ovat vähemmistössä, mutta kannatuksessa on mahdollista saavuttaa kriittinen massa, jolloin heitä on vaikea pysäyttää, siksi radikaalien ja maltillisten illiberaalien erottaminen on ratkaisevaa, koska maltillisiin voi vielä vaikuttaa (emt., 7). Illiberaalit ryhmät eivät yleensä ole homogeenisia, vaan niiden tunnusten alla toimii autoritaarisia ja vain heikosti illiberaaleja ajatuksia kannattavia. Tämä tekee ryhmistä vaarallisia, koska ääripään autoritaariset eivät voi edetä ilman maltillisempien tukea tai ainakin hiljaista hyväksyntää, jolloin kasvaessaan puolueen varjossa vallan käyttöön pääsee osalliseksi myös autoritaariset toimijat. (emt., 18.)

Kuka voisi varoittaa illiberalismin vaarasta sen kannattajia? On yleensä helpompi ottaa viesti vastaan joltain itsensä kaltaiselta viestintuojalta, ideologisesti läheiseltä ja siksi uskottavalta lähteeltä. Siksi vakiintuneiden maltillisten konservatiivipuolueiden tulisi ottaa vastuu demokratian puolustamisesta. (Lührmann ym. 2020, 20.)

Demokratia ei ole täydellinen. Sitä haastavat myös Karl Popperia askarruttaneet demokratian ja suvaitsevaisuuden paradoksit. Demokratian paradoksin mukaan, jos enemmistö niin äänestää, valtaan voidaan valita tyranni, jolloin demokratiaa ei enää ole. Suvaitsevaisuuden paradoksiin mukaan, jos suvaitsemme suvaitsemattomia, tulevat nämä lopulta voittamaan, jolloin suvaitsevaisuutta ei enää ole. Siis: suvaitsemisen puolustaminen vaatii suvaitsemattomuutta. (Popper, 1963, 265–266.)

Suomalaisten tulee ennen kaikkea huolehtia omasta demokratian tilastaan ja ymmärtää sitä laajasti. Siksi tämä tutkimus on tehty.

Lähteet

- Anderson, C. J., & Guillory, C. A. (1997). Political Institutions and Satisfaction with Democracy: A Cross-National Analysis of Consensus and Majoritarian Systems. *American Political Science Review*, 66–81.
- Andersson, F. (2016). *Country Brief Finland*. Gothenburg: V-Dem Institute, University of Gothenburg.
- Bäck, M., Kestilä-Kekkonen, E., & Söderlund, P. (2016). Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät. Teoksessa K. Grönlund, & H. Wass, *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015* (379–397). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Bäck, M., Kestilä-Kekkonen, E., & Söderlund, P. (2016). Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät. Teoksessa K. Grönlund, & H. Wass, *Poliittisen osallistumisen eriytyminen* (379–397). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Berggren, N., & Bjørnskov, C. (2019). Do voters dislike liberalizing reforms? New evidence using data on satisfaction with democracy. *Journal of Institutional Economics*, 631–648.
- Borg, S. (2012). Johdanto. Teoksessa S. Borg, *Muutosvaalit 2011* (17–25). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, S. (2012). Perussuomalaiset. Teoksessa S. Borg, *Muutosvaalit 2011* (191–210). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, S. (2012). Tärkeimmät asiakysymykset ja vakavimmat ongelmat. Teoksessa S. Borg, *Muutosvaalit 2011* (240–252). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, S., & Paloheimo, H. (2020). Valitsijoiden korostamat asiakysymykset ja hallituksen toimien arviointi. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (148–168). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020). Johdanto: mikä politiikan ilmastonmuutos? Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (45–65). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Devos, T., Morselli, D., & Spini, D. (2012). Human Values and Trust in Institutions across Countries: A Multilevel Test of Schwartz’s Hypothesis of Structural Equivalence. *Survey Research Methods*, 49–60.
- Devos, T., Spini, D., & Schwartz, S. H. (2002). Conflicts among human values and trust in institutions. *British Journal of Social Psychology*, 41, 481–494.
- Elo, K., & Rapeli, L. (2012). Poliittikatietämys ja poliittinen kiinnostus. Teoksessa S. Borg, *Muutosvaalit 2011* (275–291). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Ferland, B. (2020). Policy congruence and its impact on satisfaction with democracy. *Electoral Studies*, 102204–. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102204>

- Grönlund, K., & Westinen, J. (2012). Puoluevalinta. Teoksessa S. Borg, *Muutosvaalit 2011* (156–188). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Hämäläinen, U. (2020). Veljekset kuin ilvekset. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (66–79). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Isotalo, V., Söderlund, P., & Schoultz, Å. v. (2020). Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosuirtymät 2003–2019. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (288–306). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Kestilä-Kekkonen, E., & Sipilä, J. (2020). Perussuomalaiset eurooppalaisessa vertailussa. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (477–499). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Lührmann, A., Gastaldi, L., Hirndorf, D., & Lindberg, S. I. (2020). *Defending Democracy against Illiberal Challengers: A Resource Guide*. Göteborg: Varieties of Democracy Institute/University of Gothenburg.
- Lührmann, A., Tannenberg, M., & Lindberg, S. I. (2018). Regimes of the World (RoW): Opening New Avenues for the Comparative Study of Political Regimes. *Politics and Governance*, 4.
- Mayne, Q., & Hakhverdian, A. (2017). Ideological Congruence and Citizen Satisfaction: Evidence From 25 Advanced Democracies. *Comparative Political Studies*, 822–849.
- Norris, P. (2017). The conceptual framework of political support. Teoksessa S. Zmerli, & T. W. Meer, *Handbook on Political Trust* (19–32). Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Paloheimo, H. (2012). Populismi puoluejärjestelmän vedenjakajana. Teoksessa S. Borg, *Muutosvaalit 2011* (324–350). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Paloheimo, H., & Borg, S. (2020). Hallitus- ja oppositioaseman yhteys kansalaisten puoluevalintoihin. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (124–147). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Pesonen Pertti (2001). Change and stability in the Finnish party system. Teoksessa Karvonen, Lauri – Stein Kuhnle (toim.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, (115–137).
- Rapeli, L., & Borg, S. (2016). Kiinnostavaa mutta monimutkaista: tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen. Teoksessa K. Grönlund, & H. Wass, *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015* (358–378). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Rapeli, L., & Koskimaa, V. (2020). Kansalaisten kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (422–438). Helsinki: Oikeusministeriö.

- Reher, S. (2015). Explaining cross-national variation in the relationship between priority congruence and satisfaction with democracy. *European Journal of Political Research* 54, 160-181.
- Schwartz, S. H. (2001). A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. Teoksessa *European Social Survey Core Questionnaire Development*. London: European Social Survey, City University London.
- Schwartz, S. H. (2006). Basic Human Values: Theory, Measurement, and Applications. *Revue française de sociologie*, 929-968.
- Schwartz, S. H., Caprara, G. V., & Vecchione, M. (2010). Basic Personal Values, Core Political Values, and Voting: A Longitudinal Analysis. *Political Psychology*, Vol. 31, No. 3, 421–453.
- Setälä, M. (2006). Demokratiäkäsité ja demokratian normatiiviset perusteet. Teoksessa S. Borg, *Suomen demokratiaindikaattorit* (1–12). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Singh, S. P. (2014). Not all election winners are equal: Satisfaction with democracy and the nature of the vote. *European Journal of Political Research*, 308–327.
- Stecker, C., & Tausendpfund, M. (2016). Multidimensional government-citizen congruence and satisfaction with democracy. *European Journal of Political Research*, 492–511.
- Stenner, K. (2009). Three Kinds of "Conservatism". *Psychological Inquiry*, 20, 142–159.
- Suuronen, A., Grönlund, K., & Sirén, R. (2020). Puolueiden äänestäjät. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (260–287). Helsinki: Oikeusministeriö.
- The Economist Intelligence Unit. (2019). *Democracy Index 2018: Me too?* London: The Economist Group.
- Thomassen, J. (2001). Chapter 5: Opinions about Political Issues. Teoksessa *European Social Survey Core Questionnaire Development*. Lontoo: European Social Survey, City University London.
- V-Dem instituutti & Göteborgin yliopisto. (2020). *Autocratization Surges – Resistance Grows DEMOCRACY REPORT 2020*. Göteborg: V-Dem instituutti & Göteborgin yliopisto.
- V-Dem instituutti ja Göteborgin yliopisto. (2019). *Democracy Facing Global Challenges – V-Dem Annual Democracy Report 2019*. Göteborg: V-Dem instituutti ja Göteborgin yliopisto.
- Vecchione, M., Schwartz, S. H., Caprara, G. V., Schoen, H., Cieciuh, J., Silvester, J., . . . Torres, C. (2015). Personal values and political activism: A cross-national study. *British Journal of Psychology*, 84–106.
- Wagner, A. F., Schneider, F., & Halla, M. (2008). The quality of institutions and satisfaction with democracy in Western Europe A panel analysis —. *European Journal of Political Economy*, 30–41.

- Wass, H., & Grönlund, K. (2016). Johdanto: yhdenvertaisuus ja poliittisen osallistumisen eriytyminen. Teoksessa K. Grönlund, & H. Wass, *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015* (29–44). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Westinen, J. (2016). Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa K. Grönlund, & H. Wass, *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015* (249–272). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Westinen, J., Kestilä-Kekkonen, E., & Tiihonen, A. (2016). Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla. Teoksessa K. Grönlund, & H. Wass, *Poliittisen osallistumisen eriytyminen* (275). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Westinen, J., Kestilä-Kekkonen, E., & Tiihonen, A. (2016). Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla. Teoksessa K. Grönlund, & H. Wass, *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015* (273–297). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Westinen, J., Pitkänen, V., & Kestilä-Kekkonen, E. (2020). Perussuomalaisten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (307–331). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Ylisalo, J. (2020). Suomalaisten arviot puolueiden vaalilupauksen luotettavuudesta ja toteutumisesta. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass, *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019* (221–237). Helsinki: Oikeusministeriö.
- Ylä-Anttila, T. (2014). Perussuomalaisten sisäiset poliittiset suuntaukset. *Politiikka* 56:3, 191–209.

Internet-lähteet

- Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. (1. joulukuuta 2020). *Vihreiden ja perussuomalaisten äänestäjät ovat lähes yhtä liberaaleja, mutta eri syistä*. Arvo- ja asennetutkimus 2018. Noudettu osoitteesta www.eva.fi: <https://www.eva.fi/blog/2018/08/24/vihreiden-ja-perussuomalaisten-aanestajat-ovat-lahes-yhta-liberaaleja-mutta-eri-syista/>
- ESS ERIC. (5. joulukuuta 2019). *Frequently Asked Questions*. Noudettu osoitteesta European Social Survey: <https://www.europeansocialsurvey.org/>
- Kaminska, O. (7. marraskuuta 2020). *Guide to Using Weights and Sample Design Indicators with ESS Data*. Noudettu osoitteesta European Social Survey: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_weighting_data_1_1.pdf
- Schwartz, S. (2020, joulukuu 16). *Computing Scores for 10 Human values*. Haettu European Social Survey: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_computing_human_values_scale.pdf

Sisäministeriö. (5. joulukuuta 2019). *Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan*. Haettu Vastuualueet/ Maahanmuutto/ Turvapaikanhakijat ja pakolaiset:
<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

Taloustutkimus Oy. (8. joulukuuta 2019). *Puolueiden kannatusarviot*. Haettu taloustutkimus.fi :
<https://www.taloustutkimus.fi/tuotteet-ja-palvelut/puolueiden-kannatusarviot.html>